

Міністерство освіти і науки України

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Факультет економічних наук

Кафедра фінансів

Кваліфікаційна робота

освітній ступінь – бакалавр

на тему: **«СТАЛІСТЬ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ»**

Спеціальності:

072 Фінанси, банківська справа та
страхування

Ярмола Кирило Володимирович

Керівник: Шпортюк В.Г.
кандидат фізико-математичних наук,
доцент

Рецензент: _____

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою «_____»

Секретар ЕК _____ Донкоглова Н.А.
«____» ____ 2021 р.

Київ 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1	
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ СИСТЕМ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	5
1.1 Сутність, основні складові та характеристики пенсійної системи.....	5
1.2 Види пенсійних систем.....	7
1.3 Пенсійні системи порівняння	8
РОЗДІЛ 2	
СУЧАСНИЙ СТАН ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ.....	24
2.1 Історія виникнення та становлення пенсійної системи в Україні	24
2.2 Пенсійне забезпечення громадян України.....	33
2.3 Порівняльний аналіз пенсійних систем в обраних країнах та України	38
РОЗДІЛ 3	
МОДЕЛЬНА ОЦІНКА ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА РОЗМІР СЕРЕДНЬОЇ ПЕНСІЇ В УКРАЇНІ	42
3.1 Вплив факторів на розмір середньої пенсії в Україні	42
3.2 Сценарії реформування пенсійної системи в Україні	49
ВИСНОВОК	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	52
Додаток А	59
Додаток Б.....	60
Додаток В	70

ВСТУП

Актуальність теми Існуюча солідарна пенсійна система України створює одну з гострих соціально-економічних проблем сучасної України. Значний дефіцит Пенсійного фонду, різниця між виплатами пенсіонерам та доходами фонду. Все це чинить значний вплив на соціально-економічний розвиток нашої країни, що загрожує економічному зростанню та відводить на задній план інвестиції в інші соціально необхідні сфери. Дослідження та аналіз показників, що впливають на пенсійну систему у сучасних умовах є надзвичайно важливим. Дефіцит ПФУ являється одним з ключових факторів, чому теперішня система пенсійного забезпечення в Україні є сталою та потребує реформування.

Метою даної роботи є дослідження стану та визначення етапів впровадження пенсійної системи в Україні, виявлення проблем пенсійної системи та шляхів їх вирішення. Щоб досягти поставленої мети роботи було поставлено наступні **завдання**:

- розкрити поняття пенсійної системи;
- розглянути види пенсійних систем у світі;
- розглянути розвиток пенсійної системи в Україні;
- змодельовати та проаналізувати чинники, що впливають на пенсійне забезпечення;
- запропонувати шляхи вирішення проблем та покращення пенсійної системи у сучасних умовах.

Об'єктом даного дослідження виступає пенсійна система України та процес її реформування.

Предметом даного дослідження є як зовнішні, так і внутрішні факторів, що впливають на пенсійну систему.

Методом дослідження є аналіз факторів, що впливають на пенсійну систему. Моделювання факторів для визначення впливу кожного з них на пенсійну систему. Прогнозування можливих сценаріїв розвитку пенсійної системи України.

Інформаційну базу дослідження становили положення законодавчих та нормативно-правових актів України з питань пенсійного забезпечення, статистичні та аналітичні матеріали Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, Пенсійного фонду України, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених з питань пенсійної системи та ресурси Інтернет.

Ключові слова: пенсійна система, пенсійне забезпечення, реформування пенсійної системи, фактори впливу на пенсійне забезпечення, проблеми пенсійної системи.

Загальна кількість сторінок 70, таблиць 3, рисунків 9, додатків 3.

РОЗДІЛ 1

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ СИСТЕМ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1.1 Сутність, основні складові та характеристики пенсійної системи

Традиційно поняття «пенсійна система» розглядають як сукупність правових, економічних, організаційних інститутів і норм, які мають на меті за певних умов матеріально забезпечувати громадян (зазвичай літніх), виплачуючи їм пенсію[1].

В Законі України “Про пенсійне забезпечення” вказано, що держава цим законом “гарантує всім непрацездатним громадянам України право на матеріальне забезпечення за рахунок суспільних фондів споживання шляхом надання трудових і соціальних пенсій”[1].

Пенсійна система інтегрує в собі певні підсистеми. Згідно Л.Г.Стожок, пенсійна система — це складний організм, який з’єднує економічні, соціальні і правові інститути, що створені для задоволення інтересів різних верств населення. Економічні, організаційні і правові форми резерву матеріальних ресурсів на випадок старості, інвалідності, втрати годувальника і є інститутами цієї системи [2].

Головною категорією пенсійних систем є пенсія. У “Словнику української мови” надається наступне визначення цього поняття: пенсія — це грошове забезпечення, що видається громадянам, як правило щомісячно, у встановлених законом випадках (в разі старості, інвалідності і т. ін.), а також гроші, одержувані в рахунок такого забезпечення.

Усі світові пенсійні системи, мають на меті забезпечити людей похилого віку стабільним пенсійним доходом, саме тому ці системи мають бути фінансово стійкими. За даними Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD) невелика частка осіб у віці 65 років і старше збільшиться з 10% від загальної чисельності населення світу 2020 року з прогнозів до майже 18% до 2050 року. Довголіття населення безпосередньо робить нестабільною пенсійні системи, через проблему демографічної циклічності, в Україні працездатне населення платить податок до Пенсійного фонду, який є основним джерелом пенсій непрацездатному населенню. Чим менше людей працюють офіційно тим менше податків отримує держава. Зараз на одного працюючого в Україні приходить 2 не працюючих[3].

Коли розпався Радянський Союз змінився еквівалент грошей, у бюджеті не було грошей для надання пенсійних виплат. [4] Дуже складним для прорахунків пенсій у сьогоднішні є індекси, які розраховуються з заробітної плати, які були у рублях, а стали у гривнях, на це впливає індексація, роки праці. Індексація в свою чергу це підвищення середньої зарплати у країні, що використовують для розрахунку пенсії. Коефіцієнт індексації визначається постановами Кабінету Міністрів України. [5]

Сьогодні на наповнення пенсійного фонду впливає карантин 2020 року, безробіття, економічна криза та наслідки економічних рішень на підприємствах, навіть рівень державного боргу. Згідно OECD світові витрати на пенсійне забезпечення у 2050 році сягнуть 10,1 %. Останнім часом пенсійні системи у світі зазнають змін. Проте через розповсюдження вірусу населення світу може зменшитись на 30%, це також може статись, як наслідок вакцинації від Covid -19.

Лібанова Е.М. у своїх дослідженнях надає визначення поняття пенсійної системи і зазначає, що старий термін «пенсійне забезпечення» не охоплює проблеми гендеру, ветеранів праці й тих, хто працював понад 40 років [6].

Важливим аспектом пенсійної системи є інститути, які охоплюють економічну, фінансову, ідеологічну, політичну та інші сфери, вони утворюють інституціональну матрицю держави.

Інституціональна матриця пенсійної системи визначається, як упорядкована система зв'язків, соціальних норм, суспільних цінностей та процедур, що задовольняють потреби суспільства у пенсійному забезпеченні.

Шатохін [7] виділяв дві типові моделі матриць:

- Х-матриця: Україна, Росія, Латинська Америка. Саме ця матриця складає в собі унітарний устрій, ієрархічну вертикаль влади з центром на чолі та ідеологічними інститутами комунітарності, в яких суспільство домінує над особистістю.
- Y-матриця: США та країни Європи, в даній моделі змішуються такі інститути як економічні, політичні та слідує субсидованим цінностям.
- Єлагін розглядає також ще один тип інституціональної матриці: Z-матрицю, яка увібрала низку характерних ознак унаслідок трансформації попередніх форм з урахуванням національної специфіки, що дає можливість розробки стратегічних напрямів модернізації суспільних відносин у процесі становлення й розвитку соціальної держави в Україні [8].

1.2 Види пенсійних систем

Пенсійні системи класифікують:

1. за особливостями формування фінансових ресурсів:
 - пенсійна система солідарна, коли фінансування пенсій йдеться від покоління до покоління;

- пенсійна система накопичувальна, працівник відкриває особистий рахунок й протягом трудової діяльності відкладає гроші.

2. за ієрархією:

- забезпечення державною пенсію (наприклад, соціальна допомога, мінімальна пенсія, базова пенсія);
- забезпечення недержавне.

3. за стратегіями виділяють: солідарну й накопичувальну пенсійні системи (Додаток А):

4. за типом проведення реформ виділяють:

- 1) параметричні (неструктурні) пенсійні системи, тобто підвищення віку.
- 2) непараметричні (структурні) — це сумісництво частих й загальнодержавних виплат пенсійного забезпечення.

Також класифікують змішану стратегію пенсійного забезпечення[7].

1.3 Пенсійні системи порівняння

США

У США три види пенсійного забезпечення: державне, приватне й комбіноване. Пенсійна реформа була запроваджена у 1935 році, проте у кожному штаті свої правила нарахування, закони, які регулюють індексацію пенсії. У США з 2022 року пенсійний вік буде становити 67 рік. Мінімальний період праці – 10 років[9].

У кожного штату своя пенсійна система. Кожний громадянин США має державну пенсію, й вона є так званим соціальним забезпеченням. Пенсія у США пов'язана з доходами та розраховується у прогресивній формулі. Коефіцієнт заміщення (відношення пенсійного забезпечення до нарахувань зарплати до

пенсійного віку) встановлений на рівні 90% при місячному доході до 816 USD, якщо ж дохід між 816 USD та 4 917 USD на місяць – 32%. Якщо зростає інфляція, то пенсія індексується.

Цільова пенсія (Supplemental Security Income) люди похилого віку 65 років і більше, які проживають самі та не мають офіційного шлюбу, можуть отримувати до 8 619 дол. США на рік, але при умові низьких доходів та не великої кількості активів.

В США відрахування до державного пенсійного фонду становлять 12%, а пенсія в середньому становить — 40% середньої заробітної плати[10].

Канада

У Канаді пройшла пенсійна реформа. Пенсійна система складається з трьох рівнів:

I рівень – програма Old Age Security Pension пенсія по старості: фінансування із загальних державних доходів, є фіксованою при двох умов, що людині виповнилось 65 років та живе у Канаді певний час. Складає 450 канадських доларів.

2) аналогом пенсії по старості виступають міжнародні пенсії для громадян, що проживають закордоном (International Benefits) – вік старше 65 років, умова громадянство Канади та проживання 20 років на території країни;

3) гарантована надбавка до доходу 540 канадських доларів на місяць для самотніх [20].

4) допомога утриманцю (Allowance Program) – це тимчасова грошова допомога, що виплачується чоловікам / дружинам одержувачів пенсії, які мають низькі доходи, а також вдовцям / вдовам у віці 60 -64 років, до тих пір, поки вони не почнуть отримувати базову фіксовану.

II рівень – Зміна фінансування, отримання податків від працездатного населення. У Канади є пенсійний план, який починається з 18 років. Таким чином,

скориговану допомогу, згідно плану можна отримувати до і після 65 років. Пенсійний план Канади наближається до 10000 канадських доларів на рік, хоча зараз складає 6000[10].

III рівень – пенсійні програми, які є добровільними. Наприклад промислових фондів.

а) Професійні пенсійні фонди - роботодавець відкриває фонди для робітників й виплачує пенсії з даних фондів.

б) Індивідуальні пенсійні рахунки за програмою RRSP-Retirement Saving Plan, вона надає можливість легально зменшувати податки за рік, з цих же грошей отримувати прибуток й з них не платити податок.

с) Розміри пенсійних посібників та індексація

У Канаді трудовий стаж не так має значення, як громадянство[11].

Італія

В Італії дуже проста пенсійна система, людина отримає пенсію, коли сума її віку й стажу дорівнює 100 років. Наприклад, 38 років стажу, 62 роки людині ($38+62=100$). Тобто обов'язково для італійців мати 38 років стажу, й 62 роки. Проте, якщо італієць має 30 років стажу й йому 70 років, він теж отримує пенсію[60].

В Італії є поняття «базовий місячний дохід» він встановлений на одну людину у розмірі 780 Євро, проте його отримують ті хто не можуть отримати роботу за обов'язкової умови, що людина шукає роботу та неможливі люди[12].

Уряд Італії покарав недобросовісних підприємців, які платять зарплату у конвертах, він запровадив кримінальну відповідальність, покарання за надання фальшивих даних карається 6-ма роками позбавлення волі.

Від Італійського уряду соціальну допомогу, пенсії можуть отримувати, як італійці, так й іноземці за умови проживання 10 років[13].

В Італії відрахування до державного пенсійного фонду становлять 29%, а пенсія складає — 55% середньої заробітної плати[14].

Німеччина

Пенсійна система у Німеччині має три рівні.

I рівень — обов'язкове державне пенсійне страхування (ОДПС), фінансування державою на місцевому або загальному рівнях.

II рівень — виробничі пенсії, що виплачуються підприємствами, за рахунок виробничого страхування, її одержують 50 відсотків пенсіонерів.

III рівень — приватне матеріальне забезпечення в старості за рахунок накопичення у банках або інших недержавних установах накопичених сум. Виглядає це так, майбутній пенсіонер заключає договір з недержавним фондом. У договорі прописуються умови отримання додаткової пенсії в старості за рахунок накопичення сум[14].

На сьогодні в Німеччині проживає близько 82,5 млн. осіб, з яких 23,5 млн. — пенсіонери. Пенсійний вік складає 65 років як для чоловіків, так і для жінок. Особи, що мають 35 років трудового стажу можуть вийти на пенсію в 63 роки. Очікувана тривалість життя при народженні в Німеччині складає 79 років (76 років — для чоловіків і 83 роки — для жінок)[14].

В Німеччині відрахування до фонду становлять 17%, а пенсія — 55% середньої зарплати[14].

Польща

У Польщі жінка виходить на пенсію у 60 років, чоловік — у 65 років, проте поляки не зовсім задоволені пенсіями, які мають.

Управління соціального страхування або ZUS (Zakład Ubezpieczeń Społecznych) на польській, ця організація, що збирає внески на соціальне та медичне страхування громадян, є державною організацією, вона видає допомогу

(пенсію, пенсію по інвалідності, допомога по тимчасовій непрацездатності або по вагітності та пологах). Розмір виплат визначається у законодавчих актах[15].

Соціальне страхування — що являє собою компонент трудового законодавства, яке дозволяє отримувати гарантії від держави у формі виплат, якщо в силу обставин, людина більше не працює[16].

Види соцстрахування:

Внески, які сплачуються громадянами польщі в ZUS, призначаються для фінансування різних виплат зі сфери соціального страхування

- пенсійне страхування (ubezpieczenie emerytalne) — за яким пізніше виплачується пенсія
- страхування по інвалідності / в зв'язку з втратою годувальника (ubezpieczenie rentowe)[16].
- медичне страхування (ubezpieczenie chorobowe)
- страхування від нещасних випадків (ubezpieczenie wypadkowe)

Іноземець укладає договір за яким платить податки. Польщі дуже вигідно наймати працівників, тому що податки йдуть до Польської держави. Взагалі, коли людина працює за кордоном, вона сплачує податки з зарплати й податки залишаються на рахунках країни, яка надає роботу[23].

Розміри ставок внесків у Польщі становлять

- 19,52% — пенсійне страхування;
- 8% — страхування по інвалідності;
- 2,45% — медичне страхування[17];

Всі умови отримання пенсії однакові, як для громадян польщі, так і для резидентів, і це за умовою: сплата внесків і досягнення необхідного пенсійного віку.

Наразі дуже часто українці виїжджають працювати за кордон особливо до Польщі де діє страхування, під час якого відраховуються внески, для отримання

пенсії. Якщо людина працювала у Польщі у період дії страхування, людина може отримати пенсію з двох держав, за умови, того, що вона виплачувала внески й це не суперечить законодавству двох держав.

Підписана угода “Угода між Україною та Республікою Польща про соціальне забезпечення” від 05.09.2013 року Польщі з Україною не піднімає питання мінімальних пенсій для заробічан, що діють в Польщі. За текстом угоди сума пенсійного забезпечення ніколи не буде сягати для іноземних громадян 1000 злотих[18].

Як вже писалось вище, внесок на пенсійне страхування становить 19,52% від валової заробітньої плати (брутто). У Польщі є розрахунок нетто й брутто пенсій. Сума внеску ділиться порівну між працівником й роботодавцем.

Застрахована особа може не вступати у пенсійний фонд, тоді увесь відсоток у розмірі 19.52% передається фонду соціального страхування і знаходиться на індивідуальному рахунку застрахованого[18].

Система Польщі у сфері пенсії покривають випадки старіння й отримання інвалідності (непрацездатності). Пенсійні виплати в Польщі на поточний момент уніфіковані і для їх розрахунку застосовується наступна формула:

Розмір пенсії = Розмір внесків на пенсійне забезпечення (з урахуванням індексації) / Середня тривалість життя в пенсійному віці (в місяцях)

Оплата пенсії здійснюється з Установи соціального страхування (ZUS). У разі смерті пенсіонера родина може отримати гарантовану виплату, це одноразова виплата, яка надається родичам пенсіонера[19].

У законодавстві Польщі, можливо отримати пенсію не досягаючи пенсійного віку. Виплати називаються частковими й залежать від внесків, які були зроблені особами, які працювали у Польщі. На таку часткову пенсію право мають чоловіки ,які відпрацювали на підприємстві 40 років (рахується й трудовий й страховий стаж) й досягли 65 років. Для жінок цей стаж 35 років, а вік 62 роки

Розмір часткової пенсії це 50% від розрахункового розміру пенсії з Фонду соціального страхування (FUS). Коли люди досягають пенсійного віку, вони можуть отримувати повну пенсію. Проте, пенсія буде знижена рівно на стільки скільки було отримано від часткової пенсії. Тобто жінки у Польщі йдуть на пенсію у 60 років, а чоловіки у 65 років. Проте маніпулювання зниженням пенсійного віку є передвиборчою агітацією консерваторів у Польщі[20].

У 2012 році була запроваджена реформа, яка повинна була урівняти обидві статті й тоді пенсійний вік повинен був становити 67 років. Жінки з 2040 року, чоловіки з 2020 року[20].

З 1 березня 2017 року у Польщі мінімальна пенсія сягала 1000 польських злотих бруто (до того як були сплачені податки), або 853 злотих отримані на руки. А, мінімальний розмір виплати у зв'язку з втратою працездатності становить 750 злотих[21].

Для того, щоб отримувати 1000 злотих пенсію, необхідно мати трудовий стаж 25 років для чоловіків, і 20 років для жінок, який підтверджен документами.

Реально, близько 50% поляків отримують пенсії в рамках 1200-2200 злотих[22].

Словаччина

Словачинна майже не мала різниці між найнижчими й найвищими рівнями пенсій, за рахунок перерозподілу коштів. Таким чином, були задоволені люди ,які мали низький рівень доходу, працювали у тіньовому секторі й майже не сплачували внески до державної казни. Проте криза економічна й безробіття підштовхнули до реформування пенсійної системи[23].

Словаччина побудувала пенсійну систему на досвіді Польщі й Угорщини, й розділила солідарну систему соціальних страхувань, яку мала на трирівневу систему:

I рівень - обов'язкове соціальне страхування (вік виходу на пенсію 62 роки, нова формула розрахунку пенсії, на прикладі внесків, які потрібно сплачувати, проте якщо у людини низький дохід, це не є економічно вигідним, проте нарахування пенсії було розподілене так, що малозабезпечені отримували б пенсію від держави, нова індексація забирала у політичних партій вплив на систему пенсійного забезпечення, а надавало більш значущості економічним показникам, ця індексація швейцарський метод при якому автоматично проходить індексація пенсії, солідарна система дозволяє виходити на пенсію раніше, проте розмір пенсії змінюється на 0,5%, пізніше збільшується);

II рівень обов'язкове заощадження[23];

III рівень система добровільних заощаджень[24].

Реформування посилює мотивацію, проте не вирішує усіх проблем у Словаччині. У кожній системі, яку хочуть змінити є, ті хто змінює й є ті хто проти змін, є ті хто відмовчуються й ті хто робить бунт. У результаті бунтів залишилась наявність пільги[25].

За ідеєю реформи у Словаччині пенсійна компанія керуватиме 3-ма фондами, які пов'язані з різними обмеженнями щодо інвестування. Наприклад на II рівні, приватні гроші мають спадковий характер й не підлягатимуть оподаткуванню. Тобто перший фонд починає діяти за 15 років до виходу на пенсію, активи потрібно перекласти у другий фонд, за 7 років до виходу на пенсію, й останні активи у третій фонд[26]. Тобто кожний фонд відповідає за кожен рівень реформи.

Держава не бере на себе відповідальність за роботу фондів, проте установлює жорсткі рамки у діяльності пенсійних компаній. Так держава виступає гарантом, якщо будуть якісь шахрайські доказові дії з боку фондів, то держава 100 % відшкодовує стовідсоткову виплату пенсій.

У довготривалій перспективі, навіть у разі підвищення пенсійного віку до 65 років для представників обох статей, у фінансовому балансі солідарної системи може з'явитися дефіцит.

Однак після 2054 р. така система матиме профіцит, оскільки більшість людей отримуватиме комбіновану пенсію з рівнів фінансування/інвестування та солідарної системи[27].

Хорватія

У Хорватії діє трирівнева пенсійна система, подібна до української та Словенської, проте має свій поділ. Добровільними пенсійними фондами, чії активи та число учасників, представлений третій рівень системи.

Поділ пенсійних фондів на: відкритий тип, до яких може вступити будь який громадянин Хорватії; та закритий тип, які засновуються окремими роботодавцями та професійними спілками[28].

Виходячи з чинного законодавства, норма виходу хорватів на заслужений відпочинок становить 62 роки для жінок і 65 для чоловіків. Передбачається, якщо поступово відсувати терміни щорічно на 4 місяці, то до 2027 пенсійний вік зрівняється. [29].

Литва

Пенсійна система у Литви трирівнева:

I рівень - державне соціальне пенсійне страхування: складається з двох частин: основної (мінімальне пенсійне забезпечення) та додаткової частини, яка залежить від раніше отриманих доходів пенсіонера та його трудового стажу;

II рівень накопичення пенсій по старості за рахунок внесків по соціальному страхуванню в пенсійних фондах;

III рівень це додаткове пенсійне накопичення в страхових компаніях або пенсійних фондах за рахунок власних коштів[29].

Відмінність другого та третього рівнів від першого рівня пенсійної системи у тому, що величина накопиченої пенсії в пенсійному фонді залежить від величини страхових внесків і тривалості їхньої виплати, а також від процентної ставки в конкретному фонді. На засоби, накопичені у фонді, пенсіонер може одержати право на щомісячну пенсійну виплату довічно (пенсійний ануйтет) у страховій компанії, з якою він повинний укласти відповідний договір із правом спадкування або без такого права.

У Литві пенсійна реформа вважається ідеальною. Пенсійний вік 62 роки. Середня пенсія 372 євро[30].

Латвія

У Латвії, як й у більшості країн у Європі діє трирівнева пенсійна система.

І рівень – це схема, що розкривається у значенні солідарність поколінь, відповідно до Закону від 23 листопада 1995 року “Про державні пенсії”, у ньому беруть участь ті, хто платить внески на соціальне страхування. Пенсії по старості й мають стаж 10 років[31].

У Латвії другий рівень пенсійної системи діє за принципом накопичення і виплати внесків соціального страхування відповідно до Закону від 8 березня 2000 року “Про державні фондові пенсії”. Введення особистого рахунку працівника, кожен застрахований є учасником другого рівня й може бути старше 50 років. Обов’язковим є другий рівень тим хто не досяг 30 років, проте згодом це буде обов’язково для всіх працюючих. Зараз же цей рівень добровільний[32].

У Латвії пенсійний вік 62 роки й 9 місяців, з 2025 року пенсійний вік 65 років. У Латвії є перелік людей, які можуть достроково вийти на пенсію, наприклад, карлики й ліліпути – жінки 49,5 років, чоловіки – 45 років. Також, якщо у родині 5 дітей – то жінка може піти на пенсію у 57 років.

Учасникам другого рівня не треба виплачувати додаткові страхові внески. Загальний обсяг внесків (20% від доходів) для пенсійного капіталу не змінюється,

а перерозподіляється між першим і другим рівнем пенсійної системи. На величину накопичених коштів у другому рівні впливають розмір заробітної плати, обсяг внесків другого рівня і час участі в ньому, прибуток, що залежить від обраного керуючого коштами схеми фондowych пенсій (державного або приватного) і плану вкладення. Додаткові пенсійні накопичення другого рівня утворюються з зареєстрованих на особистому рахунку працівника вкладень пенсійного капіталу в акції, облігації й інші цінні папери, а також банківські депозити[33].

Вкладення здійснює керуючий коштами з метою збереження вартості капіталу й одержання довгострокового прибутку, що перевищує рівень інфляції в країні. При призначенні пенсії за віком (чоловіки – 62 року, жінки – 60 років) учасник другого рівня приєднує свій накопичений капітал до капіталу першого рівня й одержує обидві пенсії разом або накопичений капітал другого рівня довіряє обраному їм самим страховому товариству для придбання полісу страхування життя (довічної пенсії).

До 1 січня 2003 року керуючий коштами другого рівня був лише один – Державна казна, яка вкладала гроші в цінні папери Латвійської держави і на депозити великих і надійних банків. З 1 січня 2003 року до державного керуючого приєдналися приватні керуючі, що вправі вкладати пенсійний капітал у корпоративні боргові зобов'язання й акції, іноземні цінні папери. Учасники схеми мають право змінювати керуючого засобами один раз на рік, а плани вкладень у рамках одного керуючого – два рази на рік[34].

Росія

З 2002 року Росія перейшла на трирівневу пенсійну систему.

Росія обрала на зміну солідарній системі, змішану солідарно-накопичувальну систему пенсійного забезпечення. [35]

I рівень трудові пенсії - державне пенсійне страхування, особи які самі сплачують у фонд внески;

II рівень соціальні пенсії – державне забезпечення окремих категорій осіб[35].

III рівень страхування - додаткове пенсійне забезпечення (страхування) накопичення за рахунок вкладень працівників й роботодавців. Вони добровільні й відсоток може бути різним[36].

Ці рівні схожі на інші Європейські країни, проте мають особливості, які й деякі назви й поняття, які прописані у законодавстві Російської федерації. Вважається, що пенсійна система, яка реформується має забезпечувати виплату замість однієї одразу трьох пенсій: базової, страхової та накопичувальної[37].

Базова пенсія — або пенсія за старістю — становитиме 450 рублів (близько 15 дол.). Особам, які досягли 80 років, розмір базової пенсії збільшується вдвічі й вона є обов'язковою.

Страхова пенсія, залежно від трудового стажу та заробітку визначається й відсоток додаткової пенсії до базової. Умовою повинно бути застрахована особа. Тобто особа повинна укласти договір.

Пенсійний капітал, що утворився шляхом відрахувань на користь застрахованої особи, ділитимуть на очікувану кількість місяців виплат. Щомісячний розмір такої виплати разом із базовою пенсією не повинен бути меншим за 660 рублів (32 дол.), однак і не перевищуватиме половини середнього заробітку застрахованої особи[38].

У законодавстві прописано періодичну індексацію розмірів обох складових пенсії, залежно від темпів інфляції та зростання середньої заробітної плати.

Накопичування або створення пенсійного капіталу, роботодавцем й робітником. Це один із рівнів які розглядаються у інших системах, проте у Італії за фабрикивання пенсійних справ, впроваджене кримінальне покарання. У Росії,

якщо фонд першого рівня пенсійної системи стане банкрутом, то люди втратять свої збереження адже у законодавстві держави чітко не прописано дії під час банкрутства таких фондів[39].

Розмір щомісячних виплат з накопичувального рахунку визначатиметься шляхом ділення накопиченої суми на нормативний період, що встановлюватиметься законодавчо як середній вік прожиття людини після виходу на пенсію (сьогодні для чоловіків — 14 років, для жінок — 17).

Соціальна ж пенсія призначатиметься всім громадянам, вік яких вважається пенсійним, але не можуть отримати трудову пенсію. Ті люди, які офіційно не працювали. Росії велика територія й є селища у яких крім сільськогосподарської діяльності нічим займатись. Отже на таких територіях люди будуть отримувати соціальну пенсію. У перспективі така пенсія має бути на рівні прожиткового мінімуму пенсіонера.

На відміну від Європейських держав зі змішаними системами в Росії трудові пенсії фінансуватимуться виключно роботодавцями.

Внески працівника - має бути добровільним, проте має підтримуватись державою, як пільги на оподаткування частини його заробітної плати. Реформування торкнулось й до обов'язкового відрахування, які здійснюватиме роботодавець до Пенсійного фонду (ПФ) РФ, будуть платити 28% ФОП, ще й 1% з доходу кожного працівника[40].

Для осіб віком 35-50 років 14% будуть розподілятися: 12% — на формування страхової частини та 2% — накопичувальної, а для молодших 35 років — поступово перерозподілятимуться у співвідношенні від 11% + 3% у 2002—03 роках до 8% + 6% з 2006-го.

Росія відходить від системи, того, що працююча людина платить пенсіонеру пенсію, а на добровільних засадах, людина собі накопичує на пенсійні відрахування.

Середній розмір корпоративних пенсій, що сплачуються за рахунок роботодавців, становив 2001 року близько 700 руб. Передбачено, що частину пенсійних накопичень можна використовувати на цілі, не пов'язані з пенсійним забезпеченням (лікування, навчання, придбання житла тощо)[41].

Аналіз результатів моделювання показав, що пенсійна реформа, а головне — наслідки прийняття згаданих вище законів реально не прораховувалися для всієї економіки Росії за демографічною статистикою всіх регіонів.

Важливо, що реального персоніфікованого обліку в Росії нема, а ліквідація соцзабезпечення (передача їх до структури ПФ РФ) призвела до втрати основної демографічної статистики.[42]

Рекомендації ж експертів уряду Росії традиційно зводяться до відомих інструментів: збільшити, такий показник, як пенсійний вік, скоротити списки пільговиків, розширити коло платників та збільшити розміри обов'язкових відрахувань, відмовитися від індексації пенсій тощо. Проте, досвід інших країн де індексація пенсій, це гарна можливість обережно підвищувати ціни й пенсійне забезпечення. Якщо запровадити такі жорсткі кроки, то це призведе до негативних наслідків.[43].

Для того щоб бути впевнитись у новій реформі потрібно спочатку спробувати її на мікрорівні (наприклад, в одному регіоні, якщо мова йде про велику країну), побачити сильні та слабкі сторони, а потім поширити реформу на всю країну. Це надасть поштовх до зрушення пенсійної реформи з місця й побачити зміни у реальності. Звичайно, ВВП, демографія, інфляція, доходність інвестицій не можуть не впливати на параметри пенсійного забезпечення.[44].

Незважаючи на досить значний рівень обов'язкових відрахувань — 28%, більшість пенсій не перевищує 30% середньої заробітної плати.

У зв'язку з погіршенням демографічної ситуації у всьому світі вирішення пенсійної проблеми тільки за рахунок держави не під силу навіть високорозвиненим країнам з ринковою економікою.

Китай

Солідарна пенсійна система Китаю дуже деформована чим схожа на українську. У Китаї великі пенсії отримують лише чиновники та працівники держкомпаній. З реформами пенсійна система почала охоплювати міських жителів, більш тих хто працює в приватному секторі. Таким чином, раніше на пенсію могли розраховувати не більше 30% китайців, що досягли пенсійного віку (60 років для чоловіків і 50-55 років для жінок), а інших годували діти.[45]

Китай одна з країн у якій вже почалось старіння населення й кількість людей віком старше 65 років перевищує 7 %, а молодше покоління зменшилось на 30 %. Китайська влада прогнозує зростання населення у тому числі літніх людей до 39%. У Китаї раніше був бебібум на народжуваність, проте китайська влада почала платити тим у кого одна дитина у родині й запровадила податок на другу дитину. Це спричинило великий дисбаланс, хоча зараз цього немає, проте наслідки залишились, що старого населення більш ніж молодшого. Як не дивно дуже розвинуті старі традиції Китаю, тобто старих людей повинна забезпечувати молодь, проте у 1980 році прийняли закон про обмеження народжуваності й це стало фатальною помилкою. Бо населення скоротилось, проте старих людей стало більш й про них нікому подбати.

Однак, зіткнувшись з наслідками державної політики обмеження народжуваності, влада переглянула закони й впровадила, ще пенсії для літніх людей, які проживають у місцевості.[46]

В Китаї взагалі немає ставки мінімальної (базової) пенсії. Наприклад, найменшу пенсію отримує житель сільської місцевості - 55-100 юанів (це десь

приблизно \$9-17). А от середня пенсія у місті складає \$200 - 250 (близько 6 тис. грн).

Система нарахування в Китаї цікава тим, що дуже відрізняється у специфіці, наприклад у місті й у селі різні пенсії, навіть, якщо китаєць працює на компанію державну або приватну, це теж впливає на розмір пенсійних виплат.

Ставка пенсійних відрахувань до державного пенсійного фонду складає 11% від заробітної плати. Відрахування в пенсійний фонд за працівників бюджетної сфери здійснює держава. У приватному секторі з заробітної плати співробітників в пенсійний фонд перераховується 8%, ще 3% перераховуються за рахунок роботодавця. Для отримання права на пенсію по старості внески в пенсійний фонд повинні перераховуватися протягом не менше 15 років[47].

Китайська система соціального забезпечення долає багато перешкод, бо прогнозується ще більший спад молодшого населення й збільшення до 390 мільйонів старого, це майже четверть усіх пенсіонерів, які є у світі. Тобто на одного пенсіонера припадає два працездатних жителя країни.

Реформи, які стосуються пенсійної системи потрібні для країни, як допоміжні засоби з покращення демографічних проблем.

- Китай змінив своє ставлення до демографічних обмежень.
- поділу системи на міську й сільську у Китаї не буде. На думку експертів Китаю, в результаті об'єднання міської й сільської системи повинні виграти трудові іммігранти, які працюють усюди, щоб добробут родин збільшити[48].
- уряд Китаю запровадив змішане фінансування пенсій, розмір яких залежить в основному від внесків, сплачених самим працівником, і державних доплат. Тобто накопичувальна система пенсії.

У Китаї почали підвищувати пенсійний вік. Очікується, що до 2045 року усі китайці - і чоловіки, і жінки, будуть входити на пенсію у 65 років[49].

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

2.1 Історія виникнення та становлення пенсійної системи в Україні

З розвитком нашої держави проходили й етапи розвитку пенсійної системи в Україні. Оскільки пенсійна система зараз є трансформованою ще з радянського союзу, слід відзначити який ще досвід впровадження пенсійних систем був на територіях України.

Початком у 1924 р. був прийнятий закон щодо страхування від нещасних випадків, тоді Україна частиною була у складі Польщі, а у 1927 та 1933 рр. були прийняті закони щодо пенсійного страхування, страхування інвалідів, а також службовців та робітників у разі безробіття[14].

В Україні під владою Румунії, а це 1912 рік. було румунське соціальне законодавство. Проте лише у 1933 р. прийнятий уніфікований закон щодо виплат соціального забезпечення.

Українські землі були під владою Чехословаччини, то у ці роки в Чехословаччині було найпрогресивніше соціальне законодавство. З 1929 р. був введений закон про пенсійне забезпечення для службовців. Обов'язкове соціальне забезпечення реалізувалося шляхом сплачування застрахованими працівниками внесків у розмірі, визначеному законом[55].

У ті роки існувало також необов'язкове соціальне забезпечення, яке підтримували приватні товариства. Внески при страхуванні від хвороби і від нещасних випадків на роботі сплачували роботодавці. У трирівневій системі це значиться, як накопичувальний рівень, проте у сучасному розумінні держава теж

бере пільги. У створенні фондів страхування від безробіття також брала участь держава у формі бюджетних дотацій.

Пенсійне страхування зародилось в Україні у 1890 роках - XIX ст., коли більшість приватних підприємців почала страхувати людей від інвалідності, тимчасової непрацездатності й у разі смерті у приватних страхових товариствах своїх робітників. У 1894 році 22 підприємства зареєструвало своїх робітників у Одесі. Бо в Одесі були небезпечні роботи й люди гинули від тяжкої праці. А роботодавцю це було вигідно, він отримував гроші, як компенсацію. Незабаром страхування почалося впроваджуватися в Миколаєві, Херсоні та інших містах півдня України[56].

Із соціального страхування відокремилося пенсійне забезпечення, що зародилося в середині 80-х рр. XIX ст. у формі пенсійних кас – емеритальних і страхових.

Пенсійна каса – установа, що проводить страхування пенсій і різних допомог шляхом накоплення та перерозподілу страхових внесків своїх членів. Пенсійні каси будуються на принципах взаємного страхування. Зазвичай пенсійні каси охоплювали державних службовців, працівників транспорту і низки інших галузей промисловості. Це було, як зараз у Китаї.

Емерит (лат. *emeritus* – відслуживший) – позначення для професій: професор, викладач, а також для католицьких і протестантських священиків (католицьких або протестантських), які не мають можливості виконувати свої обов'язки через похилий вік[57].

У СРСР було поняття пенсійні емеритні каси, які не були в змозі забезпечити достатнє фінансування й тоді був створений фонд соціального забезпечення, який формувався з таких джерел, як майже й зараз:

- розмір прибутків підприємства та організації розміщався у законі, щоб не було спірних питань;

- та дотації із державного бюджету.[58]

Цей фонд існував для виплачування: пенсій, допомоги для тимчасово непрацездатних робітників і службовців й вагітним жінкам.

В часи Радянського союзу (надалі РС) влада була схожа на Китайську зараз у КНР й пенсійне забезпечення будувалося за принципом солідарності поколінь. Суть у тому, що народжуваність була майже зі смертністю або довголіттям на одній ланці й полягала у тому, що молоде покоління платить пенсію старому.

В 1932 р. у роки голоду пенсійне забезпечення було розповсюджено на працівників всіх галузей народного господарства. Проте в Україну пенсійне забезпечення майже не надходило. Бо в ці роки були розповсюджені колгоспи, люди жили у селах, де в них навіть могли забрати паспорти. Частіше за все про пенсійне забезпечення і не йшлося - люди просто виживали працюючи на полях та вирощуючи їжу. Раніше пенсійний вік був – для жінок - 55 років та для чоловіків - 60 років. Зараз існує полеміка по цього приводу, існує таблиця в якій розраховується вік з року народження (додаток С)[59].

Конституція РС була проголошені у 1936 р. в ній було зазначено право всіх громадян СРСР на соціальне забезпечення в старості. Тобто була стабільність у радянському союзі, сталість ця розмежувались тим, що навіть, якщо ти не працював та мав пенсію, яку тобі платили по настанню віку. 1980 роки стали початком розбудови СРСР змінився політичний, економічний, соціальний курс. Зі змінами почались великі зміни у законодавстві. У 1987 – 1988 рр. розпочалася робота над законопроектом “Про пенсійне забезпечення”, якій ухвалили Верховною Радою в травні 1990 р. Так з’явився пенсійний фонд, який став новим інститутом у пенсійному забезпеченні. Наголошувалося, що для отримання права на трудову пенсію є оплата внесків стахування до Пенсійного фонду. Згодом ця норма з’явилася і в новому пенсійному законі незалежної

України[60].

У 1990 р. були прийняті Закон “Про пенсійне забезпечення військовослужбовців” та Постанова Ради Міністрів УРСР і Української Ради профспілок щодо створення Українського республіканського відділення Пенсійного фонду СРСР. Від цього року ведеться відлік існування Пенсійного фонду України [61]. Ці дії позначили революційну зміну ідеології пенсійної системи, яка отримала принципово нові потоки наповнення коштами, свої механізми їх накопичення та управління і залучила нових соціальних партнерів (роботодавців та працівників) до участі у вирішенні сучасних питань пенсійного забезпечення [13].

У 1991 р. в Україні як незалежній державі, була прийнята Концепція соціального забезпечення, яка передбачала реорганізацію соціального захисту працюючого населення, а саме запровадження соціального страхування [14]. Були визначені такі пенсії:

- на старість;
- на інвалідність;
- в разі втрати годувальника (для отримання непрацездатними членами родини, які були на утриманні померлого);
- за вислугу років (для отримання учителями, лікарями, ветеринарами, агрономами, військовими, робітниками культури та іншими державними службовцями, які відслужили передбачену законом кількість років);
- персональні пенсії, які призначалися за особливі заслуги перед державою. 14 січня 1998 р. парламентом були прийняті “Основи законодавства України про загальнообов’язкове державне соціальне страхування” [15].

Отже, в Україні на початок 1998 р. були створені законодавчі умови для становлення солідарної системи державного страхування, основою яких є

вимоги Європейського кодексу соціального забезпечення та рекомендації Міжнародної організації праці. Генеза пенсійної системи України наведена у таблиці 1.

У 2003 р. Верховною Радою України були прийняті такі закони України, які почали діяти з 1 січня 2004 р. [16]:

- “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування”;
- “Про недержавне пенсійне забезпечення”.

Ці закони стали основою для створення сучасної пенсійної системи України як результат еволюційного перетворення інституту пенсійного забезпечення, який був самобутньою “пенсійною спадщиною” колишнього СРСР та сформувався після здобуття незалежності.

Положенням про Пенсійний фонд України № 345 від 01.06.1994 р. було визначено статус Пенсійного фонду як центрального органу виконавчої влади та утворені відділи Пенсійного фонду у містах, районах тощо.

У системі персоніфікованого обліку в період 1993 – 1995 рр. впровадились зміни, почали використовувати у нарахуваннях комп’ютери, це привело до значущого прориву у пенсійній сфері.

Перехід у 90-х рр. XX ст. на фінансування пенсій через контролюючий орган - Пенсійний фонд дав змогу знайти багато проблем, які були не бачені, проте існували у самій пенсійній системі, це стало причиною глибинних досліджень у сфері пенсійного забезпечення. Тому стабілізація процесу фінансування пенсій стає однією з передумов здійснення нової пенсійної реформи Таблиця 2.1.

Таблиця 2.1 Генеза пенсійної системи України

Період	Рівень пенсійного законодавства	Широта охоплення населення	Коло професійної орієнтації пенсіонерів	Джерело професійної орієнтації
1917 – 1933 рр.	Соціальне забезпечення	Право усіх громадян на матеріальне забезпечення в старості		Державний бюджет СРСР
1934 – 1991 рр.	Соціальне забезпечення	Право усіх громадян на матеріальне забезпечення в старості		Пенсійний фонд
Після 1991 . до сьогодні	Соціальне забезпечення	Гарантія всім непрацездатним громадянам України право на матеріальне забезпечення за рахунок суспільних фондів споживання шляхом надання трудових і соціальних пенсій	Призначались такі види державних пенсій: а) трудові пенсії (за віком, по інвалідності, в разі втрати годувальника, за вислугу років); б) соціальні пенсії.	Пенсійний фонд

Джерело: складено авторами на основі даних [43].

Пенсійна реформа відбувалась й на законодавчому й на економічному рівнях, у законодавстві потрібно було змінити поняття й надати нове значення, у двох документах були розписані завдання пенсійної реформи.

У 1998 році приймаються два документа це указ про пенсійне забезпечення й закон, де прописуються нові завдання. Пенсійний фонд починає виконувати завдання.

Таким чином, до 2003 року з'явилась система персоніфікованого обліку. Вона являє собою базу даних, в якій є картка пенсіонера, його надбавки, перерахування, індивідуальний номер, пенсія за віком. Таким чином, реформування повинно було стати трирівневим.

Проте Пенсійний фонд не виплачував пенсії військовослужбовцям, а з 2007 року Пенсійний фонд України це робив, хоча раніше це робилось різними 11 структурами.

З січня 2008 р. усі перерахунки пенсій проводяться з урахуванням показника середньої заробітної плати.

Реформування пенсійної системи передбачено у період 2010 – 2014 рр. відповідно до Програми економічних реформ “Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава”, у якій визначена мета реформи пенсійної системи як посилення соціального захисту осіб, що втратили працездатність.

Зараз в Україні проходять реформи пенсійної системи обумовлені новими реаліями економічних та демографічних чинників. Це виводить економіку на новий рівень й дає нові інструменти для роботи.

Перед підприємцем стоїть багато соціально – економічних проблем, кризи, ризики, зараз ще й пандемія Covid 19 додалась. Всі проекти тяжко реалізовувати у проблемах, з якими зараз зіштовхнувся бізнес. Дуже багато інструментів, які потрібно прораховувати економістам для того, щоб не знизити потужностей виробництва й не втратити ІБ на підприємстві[61].

Іншою проблемою є зростання дефіциту Пенсійного фонду. Як ми можемо спостерігати на рис. 2.1 стрімке зростання дефіциту, що пов’язане зі зменшенням відсотка Єдиного Соціального Внеску з 40% до 22% у 2015 році, а також розміру внеску на пенсійне страхування з 35,2% до 17,3% у 2016 році. Ці кроки було запроваджено для стимуляції виходу працівників з тіньової економіки, але цього не сталося та доходи до ПФУ не зросли.

Рисунок 2.1 – Дефіцит Пенсійного фонду

Джерело: розрахунки авторів на основі даних [62]

Також, на дефіцит ПФУ сильно вплинула війна на Донбасі що почалася у 2014 році. Значне зменшення великих металургійних та вугільних підприємств відрізало великий шматок надходжень до фонду.

На рис. 2.2 було проаналізовано ще одну проблему пенсійної системи сьогодні, а саме демографічна проблема. Через велику кількість заробічан, котрі покидають Україну для роботи за кордоном, а особливо з введенням “безвізу” в Україні у 2017 році, зменшується кількість робочої сили на території України.

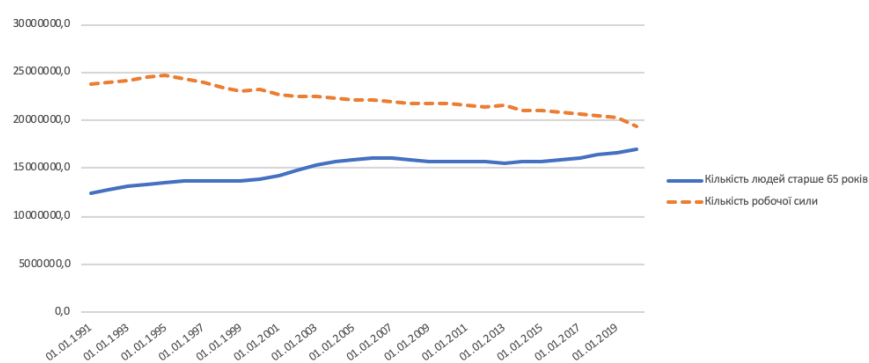

Рисунок 2.2 – Аналіз демографічної ситуації

Джерело: розрахунки авторів на основі даних [63]

З рисунка ми бачимо, що графіки дуже близько, з чого можна дійти висновку, що кількість працівників майже дорівнює кількості пенсіонерів. Отже демографічна залежність дуже погана тінізація ринку робочої сили та зарплати в конвертах призводять до того, що один працівник утримує приблизно 1 пенсіонера.

На рис. 2.3 зображено середню тривалість життя населення України, з поділом на чоловіків та жінок.

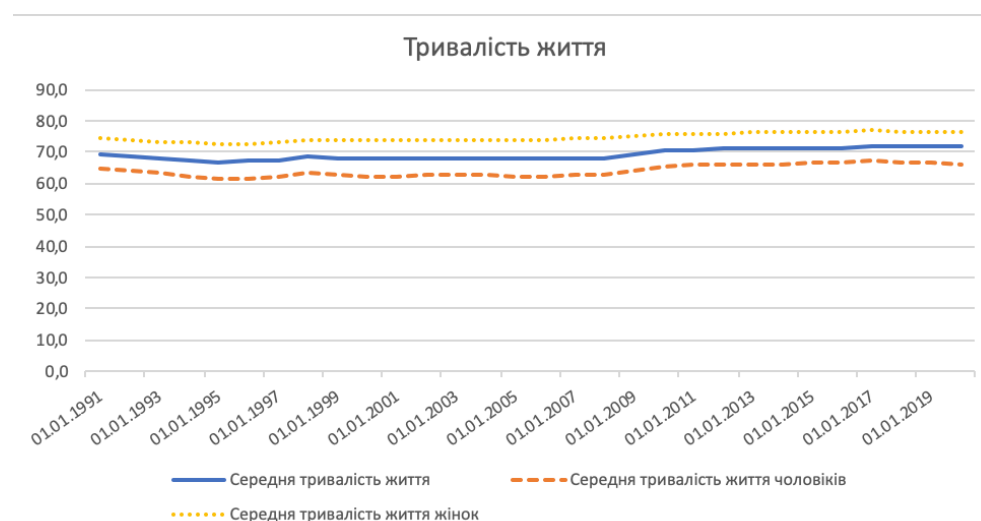

Рисунок 2.3 – Аналіз тривалості життя населення

Джерело: розрахунки авторів на основі даних [63]

Проаналізувавши бачимо, що тривалість життя чоловіків становить 66 років, а вік виходу на пенсію за старістю становить 60-65 років. Тобто для більшості чоловічого населення України поняття пенсійне забезпечення може бути не розкрите, адже вірогідність отримувати пенсію тільки впродовж декількох років життя це більш ніж реальність. Саме такі проблеми має вирішувати пенсійна реформа.

2.2 Пенсійне забезпечення громадян України

1-й рівень пенсійної системи є джерелом доходу для 11,5 мільйонів українських пенсіонерів, що є державною солідарною пенсійною системою. Система фінансує та адмініструє ПФУ. Всі громадяни, підприємства (державні або приватні), іноземці та особи без громадянства, що мають роботу за трудовими договорами або іншими договорами цивільного права, а також для ФОП - беруть участь у Пенсійній системі.

2-й рівень або базове законодавство про загальнообов'язкову накопичувальну пенсійну систему з визначеними внесками було прийняте ще у 2003 році, але ПСУ так і не запрацювала. Заклики оновити ПСУ обов'язковою накопичувальною системою відродилась у 2016 та 2017 роках, і до Верховної Ради був внесений законопроект (№ 6677). Національна комісія з цінних паперів і фондового ринку розробила свою ідею побудови н 2 рівня системи пенсійного забезпечення, яка передбачає централізоване адміністрування пенсійних рахунків.

3-й рівень - в 2005 році було впроваджено недержавні пенсійні фонди (НПФ) з добровільними визначеними внесками. Мета полягала в тому, щоб забезпечити додаткові пенсійні виплати через відкриті, корпоративні та професійні НПФи. У 2018 року в Україні було зареєстровано 62 НПФ та 22 адміністратори пенсійних фондів. Така система 3-го рівня налічувала близько 900 тисяч вкладників, а загальна сума пенсійного капіталу була 2,5 млрд грн., тобто на одного учасника НПФ припадала незначна середня сума - 2 947 грн (110 дол. США).

Формула розрахунку пенсії:

Пенсія = Розмір середньої зарплати x Індивідуальний коефіцієнт зарплати x Коефіцієнт страхового стажу.

Розмір середньої зарплати – сума з якої сплачено внески. (середня з/п за 3 календарні роки, що йдуть перед роком звернення на призначення пенсії);

Індивідуальний коефіцієнт – це сума співвідношення з/п в обраному місяці до середньої з/п по країні.;

Коефіцієнт страхового стажу – к-ть стажу роботи помножено на величину оцінки одного страхового стажу. (величина оцінки 1 року = 1%).

В Законі України мінімальний розмір пенсії за віком, Закону України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 р. № 1058 встановлюється при наявності страхового стажу не менше у чоловіків — 35 років, у жінок — 30 років (для призначених до 01.10.2011 відповідно 25 і 20 років), на рівні прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність.

У додатку Б детально розглянуто по категоріям розмір мінімальних пенсій. Непрацюючим громадянам, які досягли 65 років, за трудового стажу у чоловіків 35 років, а у жінок 30 років, згідно з частиною другою статті 28 Закону, мінімальний розмір пенсії за віком встановлюється в розмірі 40% мінімальної заробітної плати, визначеної законом про Державний бюджет України на відповідний рік, але не менше прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, визначеного законом. Оскільки, мінімальний розмір заробітної плати з 1 січня 2019 року становить 4173 грн., то відповідно мінімальний розмір пенсії для зазначеної категорії пенсіонерів у 2019 році становить 1669,20 грн.

Розмір пенсії не може бути більшим за десять прожиткових мінімумів, впроваджених особам, які втратили працездатність. У 2019 році:

- з 1 січня — 14 970 грн;
- з 1 липня — 15 640 грн;
- з 1 грудня — 16 380 грн.

Умови виходу на пенсію за віком, у додатку В, таблиця виходу на пенсію жінок.

У 2019 році право на призначення пенсії за віком при наявності стажу не менше 26 років мають:

- чоловіки після досягнення 60-річного віку;
- жінки:
- до 31 березня 2019 року — при досягненні віку 58 років 6 місяців;
- з 1 квітня 2019 року — 59 років.

При обчисленні заробітку для визначення розміру пенсії у 2019 році застосовуватиметься усереднений показник середньої заробітної плати в країні, з якої сплачено страхові внески, за три роки, що передують зверненню за призначенням пенсії, тобто за 2016–2018 роки. Цей показник складає 6188,89 грн.

Таким чином, заробіток для обчислення пенсії у 2019 році визначається шляхом множення показника середньої зарплати 6188,89 на індивідуальний коефіцієнт заробітку особи.

У 2019 році при визначенні розміру пенсії застосовується оцінка вартості одного року страхового стажу на рівні 1%. Тобто, при наявності стажу 35 років розмір забезпечення встановлюється у розмірі 35% від зарплати, визначеної для обчислення розміру забезпечення.

Зарахування місяця роботи до страхового стажу як повного місяця здійснюється за умови сплати за відповідний місяць роботи страхових внесків у сумі не менше, ніж мінімальний страховий внесок. У 2019 році мінімальний страховий внесок становить 918,06 грн (4173 грн (розмір мінімальної заробітної плати) x 22% (розмір єдиного соціального внеску)).

Зростання пенсії у зв'язку із зміною прожиткового мінімуму

Упродовж 2019 року таке підвищення забезпечення проводилось двічі: з 1 липня та з 1 грудня. Підвищенню підлягають пенсії, розмір яких згідно із законодавством рахується із урахуванням прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, зокрема, мінімальні розміри пенсії, надбавки за

понаднормовий стаж, статусні підвищення (для прикладу – ветеранам війни), пенсії за особливі заслуги перед Україною тощо.

Разом з тим, підвищення мінімального розміру пенсії та надбавки до пенсії за понаднормовий стаж провадиться лише непрацюючим пенсіонерам. Пенсіонерам, які продовжують працювати, збільшення зазначених розмірів виплат здійснюватиметься після звільнення їх з роботи, виходячи з розміру прожиткового мінімуму для непрацездатних осіб на момент звільнення.

Залишаються у раніше призначеному розмірі підвищення (надбавки) до пенсій, зокрема:

- дітям війни (66,43 грн);
- на утриманців (150,00 грн — до пенсій, призначених відповідно Закону України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування»);
- громадянам, які необґрунтовано зазнали політ. репресій і потім були реабілітовані — в розмірі 54,40 грн, а членам їх сімей, яких було примусово переселено — 43,52 грн;
- громадянам, віднесеним до відповідних категорій потерпілих від Чорнобильської катастрофи: розміри додаткової пенсії, щомісячна компенсація сім’ям за втрату годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи (у розмірах, визначених постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1210).

Перерахунок пенсій працюючим пенсіонерам

Як і у попередні роки, пенсіонери, які після призначення (перерахунку) пенсій продовжували працювати та набули не менше 24 місяців страхового стажу, мають право звернутися до територіальних управлінь Пенсійного фонду України із заявою для проведення відповідного перерахунку пенсії. Обчислення страхового стажу, який дає право на перерахунок пенсії, здійснюється не раніше дня, що настає за днем, по який обчислено страховий стаж під час призначення (попереднього перерахунку) пенсії.

Якщо ж 24 місяці страхового стажу після призначення (попереднього перерахунку пенсії) особа набуде у лютому 2019 року або до цього, пенсіонеру не обов'язково звертатися із заявою про перерахунок пенсії, оскільки його буде здійснено автоматичним способом з 1 квітня 2019 року, на підставі даних про страховий стаж, наявних у системі персоніфікованого обліку. Зазначений перерахунок провадитиметься на найбільш вигідних для пенсіонера умовах, тобто з урахуванням стажу після призначення (перерахунку) забезпечення, або з урахуванням стажу та зарплати після перерахунку.

Також розглянемо право на отримання наукової пенсії. Наукові працівники при досягненні 62 роки для чоловіків та з 2021 року 60 років для жінок мають право на отримання наукової пенсії. Критеріями є наявність страх. стажу 35 та 30 років для чоловіків та жінок. В той же час мінімальний науковий стаж має становити 20 та 15 років відповідно.

Зарахування наукового стажу прописано у ст.35 Закону №848. Слід зазначити, що під час закордонного наук. стажування при дотриманні сплати страхових внесків зараховується як науковий стаж.

З 2017 року пенсійне забезпечення науковців визначається Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», що зазначено у законі №848 «Про наукову і науково-технічну діяльність. Слід зазначити наукова пенсія визначається в розмірі 60% від зарплати науковця. Для обчислення наукової пенсії враховується зарплата за весь період страхового стажу на наукових посадах з 1 липня 2000 року. Якщо страховий стаж на посаді науковця починаючи з 1 липня 2000 року становить менше 60 місяців, для обчислення пенсії також враховується зарплата (дохід) за будь-які 60 календарних місяців страхового стажу на посадах наукового працівника підряд по 30 червня 2000 року незалежно від перерв, що визначено в ст.40.[9]

$$K_c = \frac{C_m \times B_c}{100\% \times 12}$$

де K_c - коефіцієнт страхового стажу;

C_m – сума місяців стр. Стажу;

B_c - величина оцінки одного року страхового стажу (у відсотках). За період участі в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування величина оцінки одного року страхового стажу дорівнює 1%.

$$\text{Пенсія} = Z_n \cdot K_c$$

де Пенсія – розмір пенсії у гривнях;

Z_n - зарплата застрахованої особи, визначена відповідно до ст.40 Закону, з якої обчислюється пенсія, у гривнях;

K_c - коефіцієнт страхового стажу застрахованої особи, визначений відповідно до ст.25 Закону.

2.3 Порівняльний аналіз пенсійних систем в обраних країнах та України

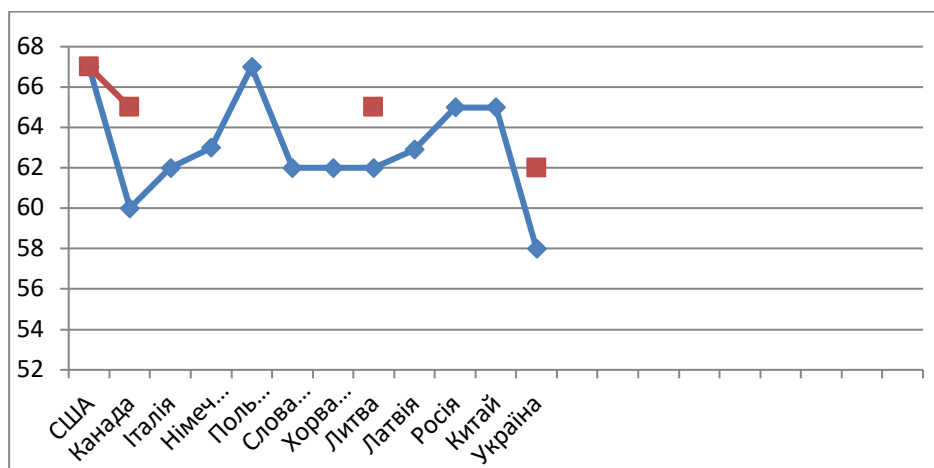
Однією з проблем сучасного світу є те, що населення почало довше жити, довголіття дає збій у системі оновлення населення. З 2005 року цей показник збільшився від 71 років до 80 років. Низька народжуваність та довголіття змінює стратегії пенсійних фондів[1].

Побудуємо для наочного зображення два графіки вік й середню пенсію у обраних країнах.

Таблиця 2.2 Вік пенсійного забезпечення

Країна	Вік
США	67
Канада	60-65
Італія	62
Німеччина	63
Польща	67
Словачина	62
Хорватія	62
Литва	62-65
Латвія	62,9
Росія	65
Китай	65
Україна	58-62

Джерело: складено авторами на основі даних [65].

Рисунок 2.4 – Вік громадян

Джерело: розрахунки авторів на основі даних [65]

Таблиця 2.3 Середня пенсія по країнам

Країна	Середня пенсія по країнам валюта по курсу до грн.
США	1300 \$ (36556)
Канада	CAD\$696,53 (15344,56)
Італія	1000 євро (34110)
Німеччина	782 євро(26674,02)
Польща	2482 злотих(18714,28)
Словаччина	385 євро (12758,9)
Хорватія	2500 кун(11275)
Литва	375 євро (12791,25)
Латвія	365 євро(12450,15)
Росія	14 904 рублів (5514,48)
Китай	2353 юаней (10235,55)
Україна	3507,51 грн

Джерело: складено авторами на основі даних [65].

*курс долара = 28,12 грн

Канадського долара = 22,02 грн.

Євро =34.11грн.

Злотих =7,54 грн.

Кун = 4,51грн.

Рублей =0,37 грн.

Юаней = 4,35грн.

Можемо зазначити з вищенаведених показників, що в Україні найчижча середня пенсія й низький вік виходу на пенсію.

Якщо зрівнювати пенсійні системи, то західні країни рухаються у напрямленні довголіття, у кожній країні своя специфіка нарахування пенсій, про це написано у пункті 3 розділу 1. А у пункті 2 розділу два викладено про нарахування в Україні й пенсійна система.

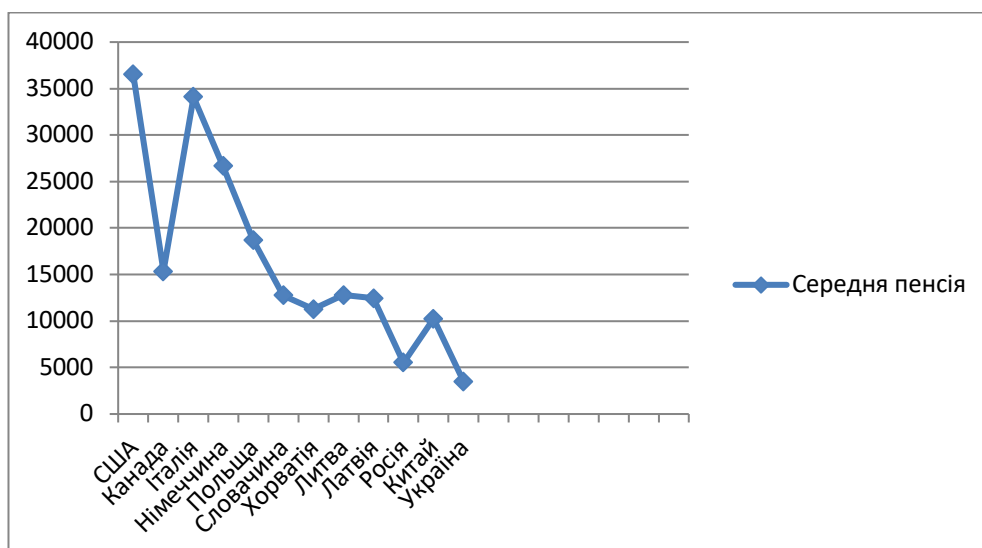

Рисунок 2.5 – Середня пенсія громадян

Джерело: розрахунки авторів на основі даних [65]

Насамперед потрібно змінювати підхід до реалізації пенсійної реформи, адже є закон, проте його втілення в життя - немає.

У Італії можна позичити просту схему: вік + стаж = 100. У Латвії гарно запроваджену 3 рівневу пенсійну систему, у США принцип нарахування пенсії. У Китаї, розмежування на місцеві й селищні пенсії привело до проблем, тому можна навчитися на їхній помилці й не розмежувати різні рівні пенсії. У Канаді пенсію платять тільки тим, хто жив деякий час на території. У світовій тенденції в Україні найменша середня пенсія й маленький вік, проте реформи це змінили й ми майже дійшли до позначки Європейських країн, проте середня пенсія в нас по позначці 2020 року дуже маленька.

РОЗДІЛ 3

МОДЕЛЬНА ОЦІНКА ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА РОЗМІР СЕРЕДНЬОЇ ПЕНСІЇ В УКРАЇНІ

3.1 Вплив факторів на розмір середньої пенсії в Україні

Зважаючи на сталість пенсійної системи та збільшення дефіциту пенсійного фонду України було прийнято рішення дослідити економічні чинники, що впливають на зміну розміру середньої пенсії в Україні. Для цього було побудовано багатofакторну регресійну модель за методом найменших квадратів на базі програмного забезпечення «EViews 11».

Об'єктом дослідження було обрано розмір середньої пенсії в Україні **Метою** дослідження є визначення впливу факторів, що впливають на зміни розміру середньої пенсії в Україні.

Було висунуто наступні **початкові гіпотези**:

1. Зростання ВВП прямо пропорційно впливає на зростання середньої пенсії. Оскільки економіка розвивається, ВВП країни зростає логічно припустити, що збільшення цього показника спричинятиме збільшення середньої пенсії.

2. Зростання середньо місячної заробітної плати працівників прямо-пропорційно впливає на зростання середньої пенсії. Оскільки середня заробітна плата зростає, мають і зростати відрахування до Пенсійного фонду ,з очікуваннями, що це вплине на зростання середньої пенсії.

3. Зростання середньо річного доходу Пенсійного фонду України на 1 працівника прямо пропорційно впливає на зростання середньої пенсії. Зі

збільшенням надходжень до Пенсійного фонду та тенденцією до детінізації робочих місць, можна очікувати зростання середньої пенсії.

4. Зростання дефіциту Пенсійного фонду України обернено пропорційно впливає на зростання середньої пенсії. Оскільки надходжень до Пенсійного фонду недостатньо та кількість пенсіонерів зростає, логічно припустити обернену залежність дефіциту фонду до середньої пенсії.

5. Зростання тривалості життя населення прямо залежить на зростання середньої пенсії. Оскільки збільшення тривалості життя збільшує кількість пенсіонерів логічно припустити, що збільшення цього показника спричинятиме збільшення середньої пенсії.

Специфікація моделі.

Залежна змінна – X – розмір середньої пенсії в Україні

Незалежні змінні:

1. Y_1 – Тривалість життя, роки.
2. Y_2 – ВВП, грн.
3. Y_3 – Середньомісячна заробітна плата працівників, зайнятих у галузях економіки України, грн.
4. Y_4 – Середньо річний дохід Пенсійного фонду України на 1 працівника, грн.
5. Y_5 – Дефіцит Пенсійного фонду України, млн. грн.

Загальне рівняння регресії має наступний вигляд:

$$X = C(1)*Y_1 + C(2)*Y_2 + C(3)*Y_3 + C(4)*Y_4 + C(5)*Y_5 + C(6)$$

Аналіз результатів моделювання.

На основі зібраних даних було побудовано регресійну модель. Результати моделювання зображені на рис. 3.1. В результаті оцінки впливу факторів на залежну змінну регресійне рівняння має наступний вигляд:

$$X = 36.732*Y1 + 5.14e-10*Y2 - 0.1*Y3 + 0.0745*Y4 - 0.00276*Y5 - 2553.51$$

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
Y1	36.73269	17.51679	2.096999	0.0467
Y2	5.15E-10	1.20E-10	4.281866	0.0003
Y3	-0.100400	0.035200	-2.852266	0.0088
Y4	0.074570	0.012669	5.886119	0.0000
Y5	-0.002767	0.000751	-3.684874	0.0012
C	-2553.507	1184.366	-2.156012	0.0413

R-squared	0.995962	Mean dependent var	774.5393
Adjusted R-squared	0.995121	S.D. dependent var	876.9791
S.E. of regression	61.25717	Akaike info criterion	11.24490
Sum squared resid	90058.59	Schwarz criterion	11.52513
Log likelihood	-162.6734	Hannan-Quinn criter.	11.33455
F-statistic	1183.956	Durbin-Watson stat	2.651821
Prob(F-statistic)	0.000000		

Рисунок 3.1 – Результати моделювання

Джерело: розрахунки авторів на основі даних [64]

Отримане рівняння дає можливість зробити висновки щодо впливів факторів на залежну змінну. Отже, ми маємо можливість співставити отримані результати з початковими гіпотезами:

1. Зростання ВВП прямо пропорційно впливає на зростання середньої пенсії. Отже, наша гіпотеза про пряму залежність між змінними підтвердилась.

2. Зростання середньо місячної заробітної плати працівників обернено-пропорційно впливає на зростання середньої пенсії. Отже, наша гіпотеза про їх пряму залежність не підтвердилась, що є доволі не логічним.

3. Зростання середньо річного доходу Пенсійного фонду України на 1 працівника прямо пропорційно впливає на зростання середньої пенсії.

4. Зростання дефіциту Пенсійного фонду України обернено пропорційно впливає на зростання середньої пенсії. Отже, наша гіпотеза про їх обернену залежність підтвердилась, що є доволі логічним.

5. Зростання тривалості життя населення прямо пропорційно впливає на зростання середньої пенсії. Отже, наша гіпотеза про їх пряму залежність підтвердилась.

Діагностика моделі.

Ступінь пояснення зміни залежної змінної незалежними визначаємо за значенням коефіцієнта детермінації. Зміна розміру середньої пенсії пояснена на 99,5%. Зважений коефіцієнт детермінації – 99,5%.

Оскільки значення p -value t -статистики не перевищують 0,05, ми можемо з імовірністю 95% відхилити гіпотезу про незначущість незалежних змінних. Оскільки значення p -value f -статистики дорівнює 0, можемо зробити висновок, що незалежні змінні є значущими разом.

Test Equation:
 Dependent Variable: RESID
 Method: Least Squares
 Date: 05/05/21 Time: 22:22
 Sample: 1991 2020
 Included observations: 30
 Presample missing value lagged residuals set to zero.

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
Y1	1.716837	16.67125	0.102982	0.9189
Y2	-4.73E-11	1.17E-10	-0.404201	0.6898
Y3	0.015183	0.034402	0.441357	0.6631
Y4	0.002479	0.012110	0.204673	0.8396
Y5	-8.73E-05	0.000715	-0.122091	0.9039
C	-116.9142	1127.220	-0.103719	0.9183
RESID(-1)	-0.391559	0.207088	-1.890786	0.0713
R-squared	0.134527	Mean dependent var	1.56E-14	
Adjusted R-squared	-0.091248	S.D. dependent var	55.72673	
S.E. of regression	58.21372	Akaike info criterion	11.16708	
Sum squared resid	77943.25	Schwarz criterion	11.49403	
Log likelihood	-160.5062	Hannan-Quinn criter.	11.27168	
F-statistic	0.595845	Durbin-Watson stat	2.191508	
Prob(F-statistic)	0.730516			

Рисунок 3.2 – Результати тестування Бреуша-Годфрі

Джерело: розрахунки авторів на основі даних [65]

Для перевірки моделі на автокореляцію першого порядку перевіримо результати тесту Дарбіна-Уотсона. В отриманій моделі значення складає 2,65. Критичні значення для нашої моделі становлять: $dl=0.877$; $du=1.61$. Наше значення знаходиться в зоні невизначеності. Але є досить близько до відсутньої автокореляції. Проведемо тестування на автокореляцію вищих порядків. Застосуємо LM тест Бреуша-Годфрі. Оскільки дані квартальні, протестуємо автокореляцію до четвертого порядку. Результати тестування зображені на рис. 3.2. Оскільки значення p-value перевищує 0,05 – можемо зробити висновок, що автокореляція відсутня.

За допомогою тесту Уайта перевіримо гомоскедастичність випадкових величин. Результати наведені на рис. 3.3.

Heteroskedasticity Test: White
Null hypothesis: Homoskedasticity

F-statistic	17.36041	Prob. F(20,9)	0.0001
Obs*R-squared	29.24202	Prob. Chi-Square(20)	0.0831
Scaled explained SS	28.93077	Prob. Chi-Square(20)	0.0891

Test Equation:
Dependent Variable: RESID^2
Method: Least Squares
Date: 05/05/21 Time: 22:31
Sample: 1991 2020
Included observations: 30

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	3395567.	6275255.	0.541104	0.6016
Y1^2	797.8480	1378.824	0.578644	0.5770
Y1*Y2	2.94E-09	2.26E-08	0.130112	0.8993
Y1*Y3	22.27440	8.769412	2.540011	0.0317
Y1*Y4	-4.760933	2.627526	-1.811945	0.1034
Y1*Y5	-0.396758	0.235920	-1.681743	0.1269
Y1	-104277.2	186035.2	-0.560524	0.5888
Y2^2	1.93E-19	2.67E-19	0.724096	0.4874
Y2*Y3	-2.05E-12	1.20E-10	-0.017010	0.9868
Y2*Y4	-4.90E-11	3.74E-11	-1.310139	0.2226
Y2*Y5	-1.36E-12	1.60E-12	-0.847698	0.4186
Y2	-1.56E-07	1.54E-06	-0.101341	0.9215
Y3^2	0.011740	0.015281	0.768300	0.4620
Y3*Y4	-0.002515	0.017904	-0.140456	0.8914
Y3*Y5	-0.000951	0.000682	-1.394115	0.1967
Y3	-1547.237	606.8254	-2.549724	0.0312
Y4^2	0.002633	0.000796	3.307612	0.0091
Y4*Y5	0.000441	0.000139	3.181693	0.0112
Y4	329.6972	176.8284	1.864504	0.0951
Y5^2	1.06E-05	1.04E-05	1.024294	0.3324
Y5	26.51063	15.88691	1.668710	0.1295

R-squared	0.974734	Mean dependent var	3001.953
Adjusted R-squared	0.918587	S.D. dependent var	5368.672
S.E. of regression	1531.842	Akaike info criterion	17.70236
Sum squared resid	21118845	Schwarz criterion	18.68319
Log likelihood	-244.5353	Hannan-Quinn criter.	18.01613
F-statistic	17.36041	Durbin-Watson stat	2.482239
Prob(F-statistic)	0.000065		

Рисунок 3.3 – Результати тестування Уайта

Джерело: розрахунки авторів на основі даних [65]

За тестуванням Уайта Prob.F (p-value) не перевищує 0,05, отже залишки не є гомоскедастичними.

Проводимо тестування Жарка-Бера на нормальність розподілу залишків моделі. Результати тестування зображені на рис. 3.4.

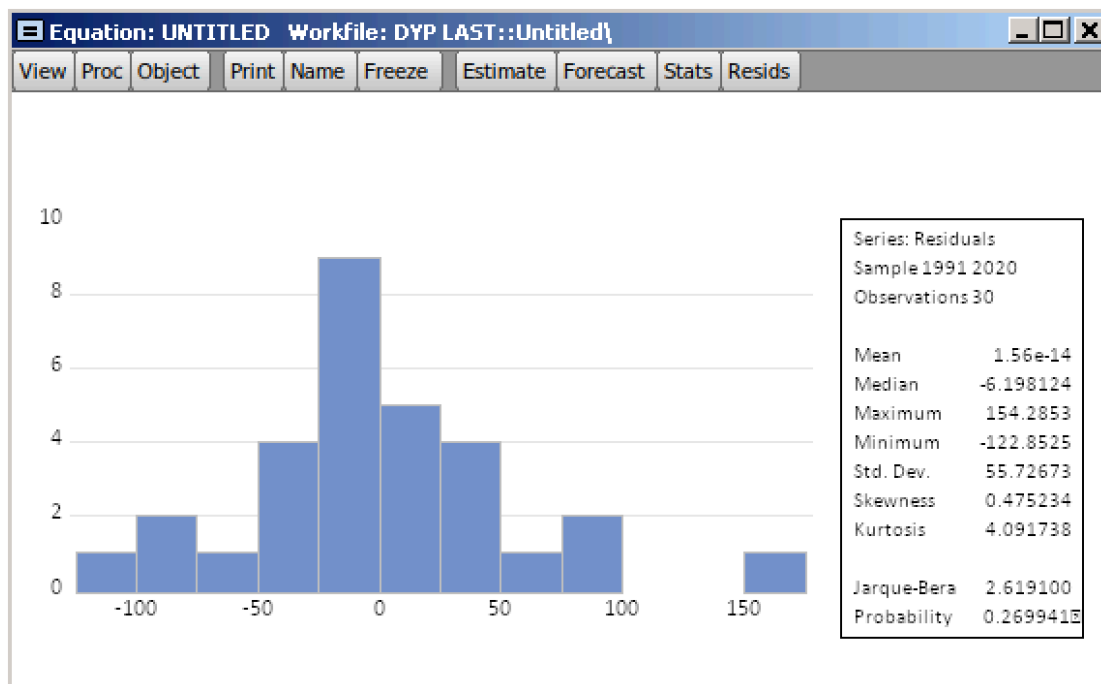

Рисунок 3.4 – Результати тестування Жарка-Бера

Джерело: розрахунки авторів на основі даних [65]

Нульова гіпотеза за тестом Жарка-Бера – нормальність розподілу залишків моделі. Оскільки p -value за тестуванням більше за 0,05 – ми не маємо підстав відхилити нульову гіпотезу, тобто залишки моделі розподілені нормально.

Отже, проведене моделювання підтвердило наявність залежності між залежною змінною та досліджуваними факторами.

3.2 Сценарії реформування пенсійної системи в Україні

Провівши моделювання впливу факторів на середній розмір пенсії в Україні, можна запропонувати ряд кроків для стимулювання та процвітання Пенсійної системи України.

1. Сценарій підвищення ставок внесків до ПФУ. Так це не є новим підходом, проте саме через зменшення ставок з 2015 року ми бачимо стрімке зростання дефіциту ПФУ. Збільшення ставок призведе до зростання надходжень до ПФУ, а отже до зменшення дефіциту, що виходячи з моделі означає позитивну динаміку до підвищення середньої пенсії для громадян.
2. Другий сценарій менш привабливий для робітників – це при дійсних розмірах ставок внесків до ПФУ впровадити більш пізній вихід на пенсію. Як ми можемо спостерігати з моделі, на середній розмір пенсій впливає середня тривалість життя яка за останні роки має тенденцію до зростання завдяки покращенню рівня та якості життя.
3. Сценарій запровадження обов'язкової накопичувальної системи тобто 2 рівень пенсійної системи, аде звісно за умов належного управління та регулювання. В ідеальних умовах така система буде закликати до заощаджень, інвестицій та економічного зростання країни. Слід назвати фактори, що впливають на дану 2 систему: 1)Ставка внеску (% від заробітку), 2)Розмір доходу з якого виділяє кошти працівник та збільшення його у довгому періоді, 3)Регулярна сплата внеску під час активної фази життя, а саме 20-65 років, адже система 2-рівня вимагає участі впродовж 20-30 років в залежності від рівня доходу громадянина.

ВИСНОВОК

Основним завданням в Україні на сьогодні є побудова фінансово стійкої пенсійної системи, що буде забезпечувати гідний рівень життя, гарні доходи та фінансово-економічну незалежність для пенсіонерів. Все залежить від того наскільки пенсійна система підкріплена внесками, податками та заощадженнями. Фінансування, умов набуття права на пенсію та умови на ринку праці необхідно зробити так, щоб досягти врівноваженого співвідношення між внесками і правами на отримання пенсійних виплат та між чисельністю працюючих платників податків і пенсіонерів.

Через політизацію та популізм ми можемо спостерігати недореформовану пенсійну систему яка не є фінансово стійкою та не захищає пенсіонерів від бідності. Адже в Україні на одного працівника приходить один пенсіонер, що не допустимо для держави європейського рівня.

Як було доведено у роботі, є декілька варіантів удосколанення солідарної системи – це збільшення розміру внесків, пізніший вихід на пенсію працівників при тих же внесках.

Щоб забезпечити гідні та стабільні виплати пенсій державі потрібно також:

- Адаптувати робочі місця для людей різних вікових категорій, для того щоб старші люди також мали роботу. Впроваджувати курси та навчання для здобуття інших навичок.
- Зрівняти вихід на пенсію для чоловіків та жінок (дана реформа має закінчитись у 2021 році).
- Потрібно розвивати 2 та 3 рівні пенсійної системи для підвищення доходів пенсіонерів.

На кінець, реформа пенсійної система не є разовою, вона має передбачати безперервний процес. Пенсійна система має бути сталою як у економічному, соціальному та політичному боці, для унеможливлення її перегляду з часом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. A. Grenz. The German pension system and how it evolved over time. / A. Grenz. [Електронний ресурс] – URL: <http://www.in-sure.ru/images/lib/files/Allianz%20SE.pdf>
2. Пенсійна система в Україні [Електронний ресурс] – URL: http://library.zntu.edu.ua/bibliograf_pokaz/pension_%20system_in%20ukraine.pdf
3. Betriebsrentengesetz vom 19. Dezember 1974 (BGB.1 S. 3610), das zuletzt durch Artikel 4e des Gesetzes vom 21. Dezember 2008 (BGB 1. iS. 2940 geändert worden ist)» [Електронний ресурс] – URL: <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/betravg/gesamt.pdf>
4. Ein Service des Bundesministeriums der Justiy in Zusammenarbeit mit der juris GmbH [Електронний ресурс] . – URL: <http://www.juris.de>.
5. Стожок Л. Загальнообов'язкове державне пенсійне страхування в системі соціальної політики : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.07 "Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика" / Л. Стожок. - К., 2007. - 20 с.
6. Надточій Б. Пенсійне забезпечення в Україні: історичний аспект / Б. Надточій, В. Яценко // Україна [Текст]. — 2000. — С. 102—132.
7. Горовець Н. О. Проблеми розвитку недержавних пенсійних фондів в Україні / Н. О. Горовець, М. Г. Горовець // Економіка. Фінанси. Право. – 2011. – № 6. – С. 22-25.
8. Оверчук В. С. Історичний аспект розвитку пенсійної системи в Україні [Електронний ресурс] / В. С. Оверчук, Є. В. Калюга. — URL : irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe.
9. Історичні аспекти розвитку пенсійної системи, передумови та мета

створення Пенсійного фонду [Електронний ресурс]. — URL: <http://www.pfu.gov.ua>.

10. Гайдар Е. Богатые и бедные. История пенсий [Электронный ресурс] / Е. Гайдар // Вестник Европы. — 2003. — № 10. — URL : <http://magazines.russ.ru/vestnik/2003/10/gaid2.html>.

11. Андрусенко Н. Уряд ліквідує зрівнялівку в пенсійних виплатах / Н. Андрусенко // Праця і зарплата. — 2012. — № 17. — С.

12. Дегтярёв Г. П. Реформирование пенсионной системы России: институциональный анализ [Текст] : дис. докт. экон. наук / Г. П. Дегтярев. — М. : Ин-т соц. экон. проблем народонаселения РАН, 2006. — С. 22.

13. Роик В. Д. Пенсионная система России: вызовы XXI века и пути модернизации [Текст] / В. Д. Роик. — СПб. : Питер, 2012. — 374 с.

14. Огляд страхових корпорацій та недержавних пенсійних фондів // Бюлетень Національного банку України. — 2012. — № 7. — С. 82.

15. Бондалетова Т. О. Етапи становлення системи пенсійного забезпечення України / Т. О. Бондалетова, А. С. Харченко // Інновації та традиції в сучасній науковій думці [Текст] : матер. третьої міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (21 – 23 серпня). — Вінниця : [б. в.], 2014. — С. 36 — 42.

16. Мелешко О. В. Історіографія виникнення сучасної системи пенсійного забезпечення як виду соціального захисту населення / О. В. Мелешко // Вісник СНАУ [Текст]. — 2008. — Вип. 12/1 (33). — С. 115—120. — (Серія “Економіка та менеджмент”).

17. Мальований М. Історичний розвиток системи пенсійного забезпечення в світі / М. Мальований // Економіка АПК [Текст]. — 2005. — № 3. — С. 31—36.

18. Ермилов В. Очерк истории медицинского страхования и страховой медицины на юге Украины [Электронный ресурс] / В. Ермилов. — URL: www.medicine.ck.ua/?p=2.

19. Про управління соціальним страхуванням в Українській РСР [Електронний ресурс] : Постанова Ради Міністрів Української РСР № 25 від 11.02.1991 р. — URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2464-17>.

20. Горовець Н. О. Проблеми розвитку недержавних пенсійних фондів в Україні / Н. О. Горовець, М. Г. Горовець // Економіка. Фінанси. Право. — 2011. — № 6. — С. 22-25.

21. Гуменюк В. Модель пенсійної реформи: без конфліктів на користь малозабезпеченим / В. Гуменюк // Економіст. — 2011. — № 2. — С. 6-7.

22. Гуцалова Ю. Порівняльний аналіз діяльності недержавних пенсійних фондів у Дніпропетровській області та Україні / Ю. Гуцалова // Україна: аспекти праці. — 2012. — № 1. — С. 8-13.

23. Забарний Г. Г. Розвиток недержавних пенсійних фондів та їхня діяльність на інвестиційному ринку України / Г. Г. Забарний, Н. Ю. Баланюк // Фінанси України. — 2012. — № 2. — С. 50-58.

24. Залетов А. Пенсионная реформа в Украине: роль страховых компаний / А. Залетов // Финансовые услуги. — 2011. — № 1. — С. 28-30.

25. Зміни, які відбулися з прийняттям Закону щодо реформування пенсійної системи // Пенсія. — 2011. — № 7-12. — С. 15-22.

26. Камінський А. Б. Дослідження інформаційної прозорості недержавних пенсійних фондів України / А. Б. Камінський, Я. В. Ломовацька // Фінанси України. — 2011. — № 4. — С. 88-96.

27. Камінський А. Б. Розкриття інформації в системі недержавного пенсійного забезпечення: обґрунтування доцільності та практика реалізації / А. Б. Камінський, Д. А. Леонов // Фінанси України. — 2011. — № 6. — С. 62-72.

28. Качан Л. Пенсійні системи та внески: огляд / Л. Качан, В. Лесин // Людина і праця. — 2011. — № 10. — С. 17-18.

29. Кириленко О. П. Захист пенсійних накопичень у контексті інвестиційної діяльності недержавних пенсійних фондів / О. П. Кириленко, Г. І. Козак // Фінанси України. – 2012. – № 2. – С. 38-49.

30. Коваль О. П. Запровадження накопичувальної пенсійної системи: аналіз пріоритетів та наслідків / О. П. Коваль // Стратегічні пріоритети. – 2011. – № 4. – С. 96-100.

31. Коваль О. П. Концептуальні засади інвестування пенсійних активів / О. П. Коваль // Фінанси України. – 2011. – № 1. – С. 101-107.

32. Коваль О. П. Механізми забезпечення гарантій збереження коштів пенсійних накопичень / О. П. Коваль // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – № 5. – С. 217-222.

33. Коваль О. П. Особливості початкового етапу запровадження загальнообов'язкової накопичувальної пенсійної системи / О. П. Коваль // Фінанси України. – 2011. – № 6. – С. 73-83.

34. Коваль О. П. Пенсійна система як фактор економічної безпеки держави / О. П. Коваль, О. О. Кощєєв // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2011. – № 1. – С. 41-44.

35. Коваль О. П. Традиційні та новітні загрози пенсійній системі / О. П. Коваль // Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. – № 3. – С. 198-203.

36. Коваль О. П. Щодо цілей та завдань пенсійної реформи / О. П. Коваль // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – № 10. – С. 207-210.

37. Коломієць В. Чи буде старість нам на радість? (Пенсійна реформа – 2011: огляд ЗМІ) / В. Коломієць // Персонал. – 2011. – № 4. – С. 12-24.

38. Коробенко Н. П. Поняття та ознаки пенсійних правовідносин у недержавному пенсійному забезпеченні / Н. П. Коробенко // Держава і право. – 2011. – № 53. – С. 306-311.

39. Лесин В. Пенсійна реформа – єдиний шанс мати гідні пенсії / В. Лесин // Людина і праця. – 2011. – № 1. – С. 4-5.
40. Логвіновська В. Недержавне пенсійне забезпечення – зміни до законодавства / В. Логвіновська // Праця і зарплата. – 2012. – № 8. – С. 3-5.
41. Лондар С. Л. Вплив фактора вікової структури населення на збалансованість пенсійної системи у довгостроковому періоді / С. Л. Лондар, В. Й. Башко // Фінанси України. – 2011. – № 10. – С. 44-58.
42. Лондар С. Л. Перспективи розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні / С. Л. Лондар, Л. П. Лондар // Фінанси України. – 2011. – № 9. – С. 45-58.
43. Малецька О. О. Оцінка впливу на фінансову стійкість пенсійного фонду України / О. О. Малецька // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 5. – С. 262-267.
44. Мамонова О. Пенсійне реформування: „Якщо провести реформу сьогодні, то в 2013 році не будемо мати дефіциту бюджету”, – Сергій Тігіпко / О. Мамонова // Пенсія. – 2011. – № 2-3. – С. 20-22.
45. Мастюгіна Г. Добровільна участь у системі загальнообов’язкового державного пенсійного страхування / Г. Мастюгіна // Вісник податкової служби України. – 2012. – № 23. – С. 51-53.
46. Мастюгіна Г. Пенсійне забезпечення / Г. Мастюгіна // Вісник податкової служби України. – 2012. – № 3. – С. 44-46; № 17-18. – С. 61-63; № 24. – С. 43-45.
47. Мастюгіна Г. Підвищено рівень соціального захисту найбільш вразливих верств населення / Г. Мастюгіна // Вісник податкової служби України. – 2012. – № 11. – С. 40-41.
48. Моторина І. Р. Порівняльний аналіз дохідності та ризику інвестиційних і пенсійних фондів / І. Р. Моторина // Статистика України. – 2011. – № 4. – С. 73-75.

49. Недержавне пенсійне забезпечення: правові новації // Людина і праця. – 2012. – № 4. – С. 20-21.

50. Недержавні пенсійні фонди: внески до НПФ належать їх власнику // Пенсія. – 2011. – № 1. – С. 22-23.

52. Онишко С. В. Потенціал розбудови пенсійної системи в Україні у контексті зниження ризиків державних фінансів / С. В. Онишко // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 3. – С. 248-257.

53. Остапенко Л. Добровільна система у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування / Л. Остапенко // Праця і зарплата. – 2012. – № 20. – С. 6-7.

54. Рудик В. К. Вплив демографічних факторів на запровадження обов'язкового накопичувального пенсійного страхування в Україні / В. К. Рудик // Фінанси України. – 2011. – № 1. – С. 31-39.

55. Рудик В. К. Соціальні чинники запровадження і розвитку накопичувального пенсійного страхування / В. К. Рудик // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 4. – С. 195-202.

56. Сітенко М. М. Напрямки нормативно-правового та інформаційного забезпечення обліку і контролю за пенсійними розрахунками / М. М. Сітенко // Економіка. Фінанси. Право. – 2012. – № 1-2. – С. 44-47.

57. Скіпенко Р. Е. Законодавче забезпечення розвитку накопичувальної системи пенсійного страхування / Р. Е. Скіпенко // Держава і право. – 2011. – № 54. – С. 366-370.

58. Слав'янська Н. Сучасні тенденції регулювання та нагляду сектору небанківських фінансових установ : [страхові компанії, кредитні спілки, пенсійні фонди] / Н. Слав'янська, А. Незнамова // Вісник Національного банку України. – 2011. – № 4. – С. 52-57.

59. Соціальні гарантії особам передпенсійного віку // Людина і праця. – 2012. – № 3. – С. 20.
60. Стартувала пенсійна реформа // Людина і праця. – 2011. – № 9. – С. 2.
61. Андрусенко Н. Реформування пенсійної системи: ризики і загрози / Н. Андрусенко // Праця і зарплата. – 2012. – № 20. – С.
62. Брагін С. Недержавні пенсійні фонди на неефективному фондовому ринку: приклад України / С. Брагін, О. Макаренко // Вісник Національного банку України. – 2011. – № 1. – С. 18-24.
63. Стецюк Т. Новації пенсійного забезпечення в Україні / Т. Стецюк // Страхова справа. – 2012. – № 2. – С. 51-53.
64. Бюджет пенсійного фонду України [Електронний ресурс] – URL: <http://old.cost.ua/budget/revenue/>.
65. World Bank Open Data [Електронний ресурс] – URL: <https://data.worldbank.org/>.

Додаток А

Стратегії та моделі пенсійного забезпечення

Стратегія		Модель	Ознака	Рівні пенсійної системи		
				1	2	3
Солідарна		радянська	Передбачає солідарні відносини між працюючим населенням та пенсіонерами.	Державна пенсія (солідарна)	-	-
Накопичувальна		чилійська	Наявність державних, корпоративних та приватних накопичувальних пенсійних програм, за допомогою яких формується майбутня пенсія громадянина. Є приватною власністю пенсіонера, який має право розпоряджатися нею на власний розсуд, наприклад передати у спадок.	Обов'язкова накопичувальна пенсія	Обов'язкове страхування	-
		казахська		Обов'язкова накопичувальна пенсія в державному пенсійному фонді	Добровільна накопичувальна пенсія	-
Змішана	Накопичувальна-солідарна	американська	Складається з елементів солідарної та накопичувальної систем, а також систем пенсійного страхування.	Державна пенсія (солідарна)	Трудова (корпоративна)	Накопичувальна (особиста)
		німецька (виробнича)		Державна пенсія (солідарна)	Трудова (корпоративна)	Накопичувальна (особиста)
	Умовно-накопичувальна	японська		Базова пенсія	Додаткова державна та корпоративна	-
	Солідарно-накопичувальна	Російсько-польська		Державна пенсія (солідарна)	Обов'язкове страхування	Накопичувальна (корпоративна, особиста)

Додаток Б

Мінімальні пенсійні виплати

Категорія осіб	01.12.2018	01.07.2019	різниця
Мінімальна пенсія відповідно до статті 28 Закону України ЗОДПС (перераховується лише непрацюючим)			
Всі види пенсій	1497,00	1564,00	67,00
Мінімальна пенсійна виплата не залежно від наявного страхового стажу постанова КМУ від 26.03.2008 № 265			
Якщо розмір пенсій з усіма складовими окрім надбавки за заслуги не перевищує ці суми то надається щомісячна державна адресна допомога у сумі, що не вистачає до зазначеного розміру			
Одержувачі пенсій за віком, по інвалідності, за вислугу років, соціальних пенсій, жінки які вийшли на пенсію достроково	1497,00	1564,00	67,00
Пенсії в разі втрати годувальника на 1 утриманця (100%)	1497,00	1564,00	67,00

Продовження Додатка Б

		1876,80	80,40
Пенсії в разі втрати годувальника на 2 утриманців	1796,4		
(120%)	(по 898,20 на кожного)	(по 938,40 на кожного)	(по 40,20 на кожного)
Пенсії в разі втрати годувальника на 3 і більше утриманців (150%)	2245,50	2346,00	100,50
Мінімальна пенсійна виплата при наявності страхового стажу в чоловіків 35 років та жінок – 30 років (доплата до 2000 грн.)			
Постанова Кабінету Міністрів України 26.06.2019 № 543			
Пенсії за віком, по інвалідності	1497,00	2000,00	503,00
Пенсії в разі втрати годувальника на 1 утриманця	1497,00	2000,00	503,00
	1796,4	2000,00	203,60
Пенсії в разі втрати годувальника на 2 утриманців		(по 1000 на кожного)	по 101,80 на кожного
	(по 898,20 на кожного)		

Продовження Додатка Б

Доплата шахтарям – перераховується лише непрацюючим			
Шахтарі (300%)	4491,00	4692,00	201,00
Мінімальні розміри пенсій відповідно до Закону України “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб”			
для інвалідів з числа солдатів і матросів строкової служби			
Особам з інвалідністю внаслідок війни			
1 групи – (120% прожиткового мінімуму)	1796,40	1876,80	80,40
Особам з інвалідністю внаслідок війни			
2 групи – (110% прожиткового мінімуму)	1646,70	1720,40	73,70
Особам з інвалідністю внаслідок війни			
3 групи – (105% прожиткового мінімуму)	1571,85	1642,20	70,35
інвалідам армії 1 групи			
(110% прожиткового мінімуму)	1646,70	1720,40	73,70
інвалідам армії 2 групи			
(105% прожиткового мінімуму)	1571,85	1642,20	70,35
інвалідам армії 3 групи			
(100% прожиткового мінімуму)	1497,00	1564,00	67,00

Продовження Додатка Б

для інвалідів з числа єфрейторів (старших солдат) і сержантів, старших матросів і старшин -110% відповідних мінімальних розмірів, передбачених для інвалідів з числа солдатів і матросів строкової служби			
Особам з інвалідністю внаслідок війни 1 групи (120% x 110%)	1976,04	2064,48	88,44
Особам з інвалідністю внаслідок війни 2 групи (110% x 110%)	1811,37	1892,44	81,07
Особам з інвалідністю внаслідок війни 3 групи (105% x 110%)	1729,04	1806,42	77,38
Інваліди армії 1 групи (110% x 110%)	1811,37	1892,44	81,07
Інваліди армії 2 групи (105% x 110%)	1729,04	1806,42	77,38
Інваліди армії 3 групи (100% x 110%)	1646,70	1720,40	73,70
для інвалідів з числа прапорщиків і мічманів строкової служби – 120% відповідних мінімальних розмірів, передбачених для інвалідів з числа солдатів і матросів строкової служби			
Інваліди армії 3 групи (100% x 110%)	1646,70	1720,40	73,70
Особам з інвалідністю внаслідок війни 1 групи (120% x 120%)	2155,68	2252,16	96,48
Особам з інвалідністю внаслідок війни 2 групи (110% x 120%)	1976,04	2064,48	88,44
Особам з інвалідністю внаслідок війни 3 групи (105% x 120%)	1886,22	1970,64	84,42

Продовження Додатка Б

Інваліди армії 1 групи (110% x 120%)	1976,04	2064,48	88,44
Інваліди армії 2 групи (105% x 120%)	1886,22	1970,64	84,42
Інваліди армії 3 групи (100% x 120%)	1796,40	1876,80	80,40
Мінімальний розмір пенсій особам, які одержують пенсію за вислугу років та в разі по втраті годувальника			
не можуть бути нижче двох визначених законом розмірів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність			
пенсію за вислугу років та в разі по втраті годувальника	2994,00	3128,00	134,00
Щомісячна державна адресна допомога особам з інвалідністю внаслідок війни			
Особа з інвалідністю внаслідок війни 1 групи	4266,45	10166,00	5899,55
Особа з інвалідністю внаслідок війни 2 групи	3817,35	8211,00	4393,65
Особа з інвалідністю внаслідок війни 2 групи, яким виповнилося 85 років	4266,45	10166,00	5899,55

Продовження Додатка Б

Особа з інвалідністю внаслідок війни 3 групи	3368,25	5630,40	2262,15
Особа з інвалідністю внаслідок війни 3 групи, яким виповнилося 85 років	4266,45	10166,00	5899,55
Учасники бойових дій	2470,05	2580,60	110,55
Учасники бойових дій, , яким виповнилося 85 років	4266,45	10166,00	5899,55
Мінімальний розмір пенсії відповідно до Закону України “Про статус та соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи”			
Ліквідатори наслідків аварії на Чорнобильській АЕС у 1986 та у 1987-1990 роках			
Інваліди 1 групи (180%)	2694,60	2815,20	120,60
Інваліди 2 групи (160%)	2395,20	2502,40	107,20
Інваліди 3 групи (145%)	2170,65	2267,80	97,15
Потерпілі від Чорнобильської катастрофи			
Інваліди 1 групи (150 %)	2245,50	2346,00	100,50
Інваліди 2 групи (125%)	1871,25	1955,00	83,75
Інваліди 3 групи (110%)	1646,70	1720,40	73,70

Продовження Додатка Б

Діти-інваліди (100%)	1497,00	1564,00	67,00
Щомісячна державна адресна допомога інвалідам з числа учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, які не є особами з інвалідністю внаслідок війни			
Інваліди 1 групи – Ліквідатори (285%)	4266,45	4457,40	190,95
Інваліди 2 групи – Ліквідатори (255%))	3817,35	3988,20	170,85
Інваліди 3 групи – Ліквідатори (225%)	3368,25	3519,00	150,75
Максимальний розмір пенсії			
10 прожиткових мінімумів для непрацездатних осіб			
Усі види пенсій	14970,00	15640,00	670,00

II. Підвищення, надбавки та доплати до пенсій

Розміри підвищень ветеранам війни та жертвам нацистських переслідувань
(Закони України “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту”,
“Про жертви нацистських переслідувань”

Продовження Додатка Б

Підвищення особам з інвалідністю внаслідок війни 1 групи, неповнолітнім в'язням інвалідам 1 групи – 50%	748,50	782,00	33,50
Підвищення особам з інвалідністю внаслідок війни 2, 3 групи, учасникам бойових дій, яким виповнилося 85 і більше років – 50%	748,50	782,00	33,50
Підвищення особам з інвалідністю внаслідок війни 2 групи, неповнолітнім в'язням інвалідам 2 групи) – 40%	598,80	625,60	26,80
Підвищення особам з інвалідністю внаслідок війни 3 групи, неповнолітнім в'язням інвалідам 3 групи – 30%	449,10	469,20	20,10
Підвищення учасникам бойових дій, неповнолітнім в'язням – 25%	374,25	391,00	16,75
Підвищення учасникам війни нагороджених медаллю, колишнім в'язням концтаборів та інших місць примусового тримання нагород медаллю – 15%	224,55	234,60	10,05
Підвищення подружжю померлих учасників війни, бойових дій, колишнім в'язням концтаборів та інших місць примусового тримання стаття 6(3), дружинам (чоловікам) померлих інших жертв нацистських переслідувань) -10%	149,70	156,40	6,70
Підвищення учасникам війни – 10%	149,70	156,40	6,70
Доплата до підвищення учасникам війни та учасникам війни нагородженим медаллю -5 %	74,85	78,20	3,35

Продовження Додатка Б

Підвищення особам, які мають особливі заслуги 41-45 (Герої Радянського Союзу, повні кавалери ордена Слави, особи, нагороджені чотирма і більше медалями “За відвагу”, а також Герої Соціалістичної Праці, удостоєні цього звання за працю в період Великої Вітчизняної війни 1941-1945 років) – 70%			
	1047,90	1094,80	46,90
Розміри державної соціальної допомоги на догляд особам з інвалідністю внаслідок війни			
Для одержувачів пенсій відповідно до Закону України “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб”			
Інваліди I групи підгрупи А – 100%	1497,00	1564,00	67,00
Інваліди I групи підгрупа Б – 50%	748,50	782,00	33,50
Інваліди II групи – 25%	374,25	391,00	16,75
Інваліди III групи – 15%	224,55	234,60	10,05
Для одержувачів пенсій за іншими законами			
Інваліди I групи підгрупи А, які брали безпосередню участь у бойових діях в період Великої Вітчизняної війни 1941-1945 років та війни 1945 року з імперіалістичною Японією -100%			
	1497,00	1564,00	67,00
Інваліди I групи підгрупи Б, які брали безпосередню участь у бойових діях в період Великої Вітчизняної війни 1941-1945 років та війни 1945 року з імперіалістичною Японією – 50%			
	748,50	782,00	33,50

Продовження Додатка Б

Інваліди І групи <u>підгрупи А</u> , які не брали безпосередню участь у бойових діях в період Великої Вітчизняної війни 1941-1945 років та війни 1945 року з імперіалістичною Японією – 30%			
	449,10	469,20	20,10
Інваліди ІІ групи, які брали безпосередню участь у бойових діях в період Великої Вітчизняної війни 1941-1945 років та війни 1945 року з імперіалістичною Японією – 25%			
	374,25	391,00	16,75
Інваліди І групи <u>підгрупи Б</u> , ІІ та ІІІ групи, які не брали безпосередню участь у бойових діях в період Великої Вітчизняної війни 1941-1945 років та війни 1945 року з імперіалістичною Японією – 15%			
	224,55	234,60	10,05
Надбавка донорам відповідно до Закону України “Про донорство крові та її компонентів в розмірі 10 відсотків від прожиткового мінімуму на одну особу			
	185,30	193,60	8,30

Додаток В
Вихід на пенсію в Україні жінок

